

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему **«ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО
ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ
ПІДГОТОВКИ»**

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0112
спеціальності 011 «Освітні педагогічні науки»
освітньо-професійної програми
«Педагогіка вищої школи» К. О. Кузьменко

Керівник: доцент кафедри педагогіки та
психології освітньої діяльності, доцент,
к.пед.н. _____ О.В. Хаустова

Рецензент завідувач кафедри педагогіки та
психології освітньої діяльності, професор
д.пед.н. _____ О. І. Іваницький

Запоріжжя

2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра педагогіки та психолог освітньої діяльності
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 011 «Освітні педагогічні науки»
Освітньо-професійна програма «Педагогіка вищої школи»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

« ____ » _____ 2023 р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Кузьменко Костянтину Олександровичу

1. Тема роботи: «Формування професійного іміджу майбутнього викладача зво у процесі фахової підготовки»

керівник роботи Хаустова О. В., к. пед. н., доцент

затверджена наказом ЗНУ від «26» вересня 2023 року № 1505-с

2. Строк подання студентом роботи: _____

3. Вихідні дані до роботи: матеріали педагогічної практики, курсових робіт

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) проаналізувати стан розробленості проблеми в теорії і практиці вищої школи; теоретично обґрунтувати суть поняття «професійний імідж викладача зво», що розкриває сутність професійної свідомості та педагогічної позиції особистості викладача; експериментально перевірити педагогічні умови з формування іміджу викладача зво у процесі вивчення фахових дисциплін; розробити методичні поради для підвищення ефективності роботи з формування педагогічного іміджу майбутніх викладачів зво.

5. Перелік графічного матеріалу: 10 рисунків з результатами дослідження.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Хаустова О. В	02.12.22 р.	02.12.22 р.
Розділ 1	Хаустова О. В	11.01.23 р.	11.01.23 р.
Розділ 2	Хаустова О. В	19.04.23 р.	19.04.23 р.
Висновки	Хаустова О. В	20.10.23 р.	20.10.23 р.

7. Дата видачі завдання: _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	грудень	виконано
2	Написання вступу	грудень	виконано
3	Написання першого розділу	січень-квітень	виконано
4	Написання другого розділу	травень-вересень	виконано
5	Написання висновків	вересень	виконано
6	Оформлення додатку	жовтень	виконано
7	Оформлення роботи, рецензування	листопад	виконано
8	Захист	грудень	

Студент _____ Кузьменко К. О.

Керівник роботи _____ Хаустова О. В.

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Козич І. В.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 79 с., 10 рисунків, 57 джерел, 1 додаток.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умов формування іміджу в майбутнього викладача зво у процесі фахової підготовки.

Об'єкт дослідження – процес формування професійного іміджу майбутнього викладача зво

Предмет дослідження – педагогічні умови ефективного формування професійного іміджу студентів майбутніх викладачів зво.

Методи дослідження: теоретичні методи: аналіз наукової літератури за темою дослідження, вивчення та узагальнення досвіду роботи педагогів початкової ланки освіти, узагальнення і систематизація отриманих знань, що дало змогу скласти комплексне уявлення про особливості і закономірності формування іміджу майбутнього викладача зво; емпіричні методи: бесіди зі студентами-магістрами, опитування, анкетування, спостереження, педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний), порівняння результатів дослідження, аналітична обробка даних дослідження.

Практичне значення дослідження полягає в можливості використання отриманих результатів під час викладання педагогічних дисциплін у студентів-магістрів за освітньо-професійною програмою «Початкова освіта» а також у студентів-бакалаврів інших педагогічних спеціальностей; в можливості використання розроблених моделей і методичних порад для підвищення кваліфікації та обізнаності з питань педагогічного іміджу і процесу його формування в діючих викладачів зво.

ІМІДЖ, ПРОФЕСІЙНИЙ ІМІДЖ, ІМІДЖЕЛОГІЯ, ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ, ВИХОВАННЯ, ГУМАНІСТИЧНІ ЦІННОСТІ, ВИКЛАДАЧ ЗВО.

SUMMARY

Kuzmenko K. O. Formation of the Pedagogical Image of the Future Teacher of a Higher Education Institution in the Process of Professional Training.

The qualification work consists of an introduction, 2 parts, findings, a list of references (57 items).

The relevance of the research on the formation of the individual image of the teacher is determined by the process of reforming education, which involves increasing attention to the individuality of both the student and the teacher, encouraging his creative abilities, unusualness, extraordinariness. At the moment, a comprehensive and deep reform of the education system is taking place in Ukraine, a transition to humanization and democratization, orientation to the development of the individual, and not only to the transfer of knowledge.

The purpose of the study: to theoretically substantiate and experimentally test the pedagogical conditions of image formation of the future teacher of a higher education institution in the process of professional training.

The research tasks:

- 1) to analyze the state of development of the problem in the theory and practice of a higher education institution;
- 2) to theoretically substantiate the essence of the concept of "professional image", which reveals the essence of professional consciousness and pedagogical position of the personality of the future teacher of a higher education institution;
- 3) experimentally test the pedagogical conditions for the formation of the image of primary school teachers in the study of professional disciplines;
- 4) develop methodological advice to improve the effectiveness of the pedagogical image of future teacher of a higher education institution/

The object of research is the process of forming the professional image of the future teacher of a higher education institution.

The subject of research – pedagogical conditions for the effective formation of the professional image of students of future primary school teachers.

Part 1 “The content and structure of the concept of the image of a teacher of a higher education institution in the theoretical aspect” reveals the concepts, components and functions of pedagogical image; socio-psychological factors of the professional image of a teacher of a higher education institution are considered; regularities and stages of image formation of a modern teacher are determined.

Part 2 “Formation of the pedagogical image of the future teacher of a higher education institution in the process of master's training” reveals the areas of work on the formation of the pedagogical image of students, future teacher of a higher education institution ; provides methodological advice to improve the effectiveness of the pedagogical image of future teacher of a higher education institution.

The obtained results can be used by primary school teachers, teachers of pedagogical institutions of higher education in the process of preparing future primary school teachers for professional activity.

Keywords: image, professional image, imagology, pedagogical conditions, education, humanistic values, teacher of a higher education institution.

ЗМІСТ

Вступ.....	8
Розділ 1. Зміст та структура поняття іміджу майбутнього викладача зво в теоретичному аспекті.....	12
1.1. Поняття, складові та функції педагогічного іміджу.....	12
1.2. Соціально-психологічні чинники професійного іміджу майбутнього викладача зво.....	22
1.3. Напрямки вивчення професійного іміджу педагога.....	30
1.4. Закономірності та етапи формування іміджу сучасного педагога.....	38
Розділ 2. Формування педагогічного іміджу майбутнього викладача зво в процесі магістерської підготовки.....	46
2.1. Діагностика рівня сформованості професійного іміджу майбутніх викладачів зво.....	46
2.2. Напрямки роботи з формування педагогічного іміджу студентів, майбутніх викладачів зво.....	59
2.3. Методичні поради для підвищення ефективності роботи з формування педагогічного іміджу майбутніх викладачів зво.....	79
Висновки.....	85
Список використаних джерел.....	87
Додаток.....	92

ВСТУП

Актуальність дослідження формування індивідуального іміджу педагога обумовлена процесом реформування освіти, який передбачає посилення уваги до індивідуальності як студента, так і педагога, заохочення його творчих здібностей, незвичайності, неординарності. На даний момент в Україні відбувається цілісне і глибоке реформування системи освіти, перехід до гуманізації та демократизації, орієнтація на розвиток особистості, а не лише на передачу знань.

Яскраво виражену соціальну значимість набувають особисті якості педагога, його здібності, професійна підготовка, сприйнятливність до нововведень, прагнення до творчого пошуку і самовдосконалення. У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, наголошується на необхідності формування іміджу педагога, відповідно до потреб сучасної практики, динамічних змін, що відбуваються в країні і світі. До головних завдань, що постають перед вищою школою в Україні, можна віднести створення нової нормативної бази національної вищої освіти, її узгодження з вимогами європейської системи стандартів у галузі освіти, а також підвищення якості вищої освіти, що стає найважливішою соціокультурною проблемою, яка зумовлюється інтенсивним процесом глобалізації, необхідністю формувати умови для індивідуального розвитку особистості, її самореалізації. Серед резервів у вдосконаленні професіоналізму викладачів особливий науково-дослідницький інтерес становить вивчення феномена іміджу педагога і базових умов його спрямованого формування. Особливої уваги в цих умовах заслуговує формування іміджу майбутнього викладача, оскільки саме педагоги мають бути своєрідним еталоном, взірцем для молоді, тому вчителю потрібно бути не тільки фахівцем високого рівня, а й вишуканою, вихованою людиною, тобто дотримуватись певного іміджу.

Останнім часом психолого-педагогічна наука, інноваційна педагогіка

постійно приділяють увагу питанням самоосвіти, самодіяльності, самовдосконалення та самовизначення особистості, покладаючись усе більше на прагнення людини створити себе через свою професію, через побудову життєвої стратегії і планування професійної діяльності. Таке прагнення має виступати основним завданням професійної освіти майбутнього викладача з во. Залучення студентів до створення в уяві образу майбутньої професії (результат професійної підготовки) може стати спонукальною силою, перетворитись у цілеспрямоване формування іміджу. Зрозуміло, цей процес потребує теоретичного забезпечення. Тому проблема формування професійного іміджу сучасного викладача – завдання невідкладне.

На жаль, величезна частина із задекларованих ідей та принципів не реалізуються в достатній мірі на практиці. Поясненням цьому може бути як складність і суперечливість процесу реформування вітчизняної вищої освіти у справжніх соціально-економічних умовах, і недостатня увага до процесу формування особи і індивідуальності самого викладача. Система вищої освіти приділяє велику увагу підвищенню кваліфікації викладача, але формування педагога як гармонійно розвиненого суб'єкта, який має якості розуму має поєднуватися з фізичною розвиненістю, зовнішньої привабливістю, хорошими манерами, володінням адекватною самооцінкою і розвиненою Я-концепцією, часто залишається поза увагою керівництва закладів освіти.

Як один із шляхів гуманізації освітнього процесу і підвищення ефективності роботи навчального закладу пропонується формування такого індивідуального іміджу педагога, який враховував би специфіку педагогічного праці.

Імідж – загальний компенсуючий механізм особистості, орієнтований на діяльність, являє собою фундаментальну морфему психологічної активності. Він містить цілеспрямований образ, покликаний здійснити певний емоційно-психологічний вплив на людину. Якщо говорити про педагогічний імідж, то такий образ створюється відповідно до уявлень педагога про ідеальну манеру професійної діяльності, спілкування, зовнішнього вигляду і активно впливає на

формування професійно-педагогічної культури. Він вимагає від педагога підбору індивідуального власного стилю роботи та оволодіння спеціальними технологіями самопрезентації.

Реалії сьогодення свідчать, що імідж професії педагога нині знаходиться чи не найнижчому щаблі серед загального переліку професій. Дане явище має соціальні причини і одна з них – спрощене розуміння, а відповідно і формування іміджу сучасного педагога. Даної проблеми торкались у своїх дослідженнях педагоги і психологи – Б. Ананьєв, П. Анохін, Г. Беленька, Н. Гузій, П. Гуревич, І. Зязюн, А. Кононенко, Л. Мітіна, Е. Петрова, С. Рубінштейн, Б. Ушаков, В. Шепель та інші. Проте теоретичні положення, виведені дослідниками, не були достатньо використані для розробки методик формування професійного іміджу сучасного педагога в період навчання.

Відповідно до наведених нами даних про стан дослідження даної проблеми нами була сформульована **мета дослідження**: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умов формування іміджу в майбутнього викладача зво у процесі фахової підготовки.

Об'єкт дослідження – процес формування професійного іміджу майбутнього викладача зво

Предмет дослідження – педагогічні умови ефективного формування професійного іміджу студентів майбутніх викладачів зво.

Мета нашого дослідження конкретизується в **завданнях**:

1. Проаналізувати стан розробленості проблеми в теорії і практиці вищої школи.
2. Теоретично обґрунтувати суть поняття «професійний імідж викладача», що розкриває сутність професійної свідомості та педагогічної позиції особистості майбутнього викладача.
3. Експериментально перевірити педагогічні умови з формування іміджу майбутніх викладачів зво у процесі вивчення фахових дисциплін.
4. Розробити методичні поради для підвищення ефективності роботи з формування педагогічного іміджу майбутніх викладачів зво.

Для вирішення поставлених завдань нами було використано такі **методи дослідження**:

- теоретичні методи: аналіз наукової літератури за темою дослідження, вивчення та узагальнення досвіду роботи педагогів початкової ланки освіти, узагальнення і систематизація отриманих знань, що дало змогу скласти комплексне уявлення про особливості і закономірності формування іміджу майбутнього викладача з во на сучасному етапі реформування освіти в Україні;

- емпіричні методи: бесіди зі студентами-магістрами, опитування, анкетування, спостереження, педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний), порівняння результатів дослідження, аналітична обробка даних дослідження.

Теоретичне значення нашого дослідження полягає в описі і аналізі найважливіших компонентів педагогічного іміджу сучасного майбутнього викладача з во, глибокому аналізі особливостей процесу формування педагогічного іміджу а також розробці методичних порад з метою підвищення ефективності формування професійно-педагогічного іміджу студентів вищих навчальних закладів майбутніх вчителів початкової освіти.

Практичне значення дослідження полягає в можливості використання отриманих результатів під час викладання педагогічних дисциплін у студентів-магістрів за освітньо-професійною програмою «Педагогіка вищої школи» а також у студентів-бакалаврів інших педагогічних спеціальностей; в можливості використання розроблених моделей і методичних порад для підвищення кваліфікації та обізнаності з питань педагогічного іміджу і процесу його формування в діючих викладачів з во.

РОЗДІЛ 1

ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА ПОНЯТТЯ ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ЗВО В ТЕОРЕТИЧНОМУ АСПЕКТІ

1.1. Поняття, складові та функції педагогічного іміджу

Слово «імідж» походить від англійського «image», що дослівно перекладається як «образ», «відображення», «подоба», «ікона», «лице». Імідж – загальний механізм особистості, орієнтований на діяльність, являє собою фундаментальну морфему психологічної активності. Він містить цілеспрямований образ, покликаний здійснити певний психолого-педагогічний вплив на людину.

Більшість довідникових видань розкривають зміст поняття «імідж», трактуючи його як цілеспрямований образ, набір визначених якостей, що асоціюються у людей з певною індивідуальністю, або уявним образом чогось раніше невідомого, конкретного чи абстрактного. Найчастіше поняття «імідж» розшифровується як закріплений у масовій свідомості образ, що має характер емоційно забарвленого стереотипу кого-небудь або чого-небудь. Наприкінці ХХ ст. дане поняття стало предметом суспільної уваги і наукового аналізу. Праця В. Шепель «Іміджологія та секрети особистої привабливості» поклала початок процесу глибокого вивчення поняття і сутності іміджу, а також дала поштовх для розвитку нової галузі наукового дослідження – іміджології, а у сфері професійної підготовки фахівців – започаткуванню нової спеціальності – іміджмейкера [38].

Якщо говорити про педагогічний імідж, то такий образ створюється відповідно до уявлень педагога про ідеальну манеру професійної діяльності, спілкування, зовнішнього вигляду і активно впливає на формування професійно-педагогічної культури [52]. Він вимагає від педагога підбору індивідуального власного стилю роботи та оволодіння спеціальними

технологіями самопрезентації . У створеному іміджі висвітлюються найбільш яскраві риси особистості викладача, його внутрішній світ.

Вдалий імідж – це здатність нав'язати оточуючим, що носій даного іміджу є втіленням у собі тих ідеальних якостей, які вони хотіли б мати, якби були на місці цієї людини. Поняття іміджу окреслює не лише природні властивості особистості, але й соціально напрацьовані: воно пов'язане як з зовнішнім виглядом, так і з внутрішнім змістом людини, її психологічним типом, риси якого відповідають запитам часу і суспільства. Надбання педагогом позитивного професійного іміджу не є самоціллю, але володіння ним складає суттєву особистісну і професійну характеристику людини, має глибокий практичний зміст. Стрижневим у формуванні іміджу є можливість передати через певні імідж-сигнали інформацію про себе, свої істинні, глибинні (особистісні і професійні) погляди, ідеали, плани, діяльність.

В педагогіці поняття іміджу визначається як поєднання зовнішніх та внутрішніх складових особистості. Ці характеристики зумовили появу таких типів іміджу: само імідж – сприймання особистістю себе; імідж, який сприймається іншими; бажаний імідж. Останній поділяється на особистісний або індивідуальний та професійний, що буває позитивним і негативним. Зазначена типологія віддзеркалює погляд на імідж із різних позицій: свого «я», сприйняття іншими, бажань та реалій.

Н. Гузій пропонує розглядати поняття «педагогічного іміджу» як полісемантичну категорію, що характеризує стиль професійно-педагогічної діяльності, манеру спілкування, вміння індивідуалізувати свій образ, надавати йому естетичної виразності. Суспільство висуває вимоги до професійного іміджу педагога, впливає на його зміст. Але із покоління в покоління незмінними залишаються такі якості ідеального педагога, як любов до дітей, учнів, студентів; високий професіоналізм, доброзичливість, щирість, вміння спілкуватися [17].

«Український педагогічний словник» дає визначення іміджу вчителя як «емоційно забарвлений стереотип сприйняття образу вчителя у свідомості

вихованців, колег, соціального оточення, у масовій свідомості. При формуванні іміджу вчителя реальні якості тісно переплітаються з тими, які приписують йому оточуючими» [14].

Будучи чинником суб'єкта для соціальної групи, імідж у певному сенсі є в той же час і способом сприйняття певного суб'єкта даною групою, тому що побудова іміджу відбувається у відповідності до усвідомлених або неусвідомлених уявлень суб'єкта про характеристики групи, для якої будується імідж. Імідж не можна розглядати лише як феномен психічного життя індивіда, але в той же час помилковим є опис його як прояву виключно зовнішніх по відношенню до індивіда факторів. Він є результатом внутрішньої психологічної діяльності, узгодження її власних імпульсів з індивідуальним і груповим досвідом.

Імідж не є просто бажання подобатися як базовий мотив, що відзначає духовне життя й духовність. Він виражає, причому в неявному, «шифрованому» вигляді досвід входження людей у систему соціальних відносин. Імідж виникає у психіці як природне (але не безальтернативне) прагнення людини так організувати свою душу, щоб частіше добиватися соціального успіху, і вже в будь-якому разі посісти суб'єктивно прийнятний внутрішньо груповий статус.

З урахуванням усього сказаного, можна запропонувати наступне соціально-психологічне визначення іміджу викладача: імідж – це символічний образ суб'єкта, створюваний у процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії педагога з учасниками цілісного педагогічного процесу [32].

Р. Калюжний визначив такі основні підходи до іміджу: перший, функціональний, при якому виділяються його типи, виходячи із різних функціонувань; другий, контекстний, при якому дані типи функціонування знаходяться в різних контекстах реалізації; третій – зіставлення, при якому порівнюються близькі по значенню іміджі [32].

Дослідження поняття педагогічного іміджу і його сутності займається педагогічна іміджелогія. За словами В. Шепель, іміджелогія – це галузь

наукового знання, що допомагає оволодіти реальними механізмами ефективного впливу зовнішнього вигляду людей один на одного. Іміджологія виступає як система, що поєднує теоретичні та практичні питання, зорієнтовані на побудову іміджу педагога. В межах педагогічної іміджології імідж вчителя розглядається як фактор успішності в професійній діяльності та як інструмент створення міжособистісних зв'язків та соціальних відносин [39].

Мета педагогічної іміджології полягає в тому, щоб науково обґрунтованим дослідницьким шляхом побудувати програму впровадження і реалізації іміджевих атрибутів педагога, а також сформулювати образ сучасного навчального закладу. Образ педагога повинен формуватися з урахуванням специфіки його діяльності й потреб вихованців, при цьому необхідно пам'ятати, що кожен педагог – це жива реклама освітньої установи, бо через його образ в оточуючих складається враження про стан освіти взагалі.

Іміджологія оперує поняттями особистого іміджу, яке визначається як поєднання зовнішніх та внутрішніх складових особистості. Ці характеристики зумовили такі типи іміджів: самоімідж – сприймання особистістю себе; імідж, який сприймається іншими; бажаний імідж. Останній поділяється на особистісний або індивідуальний та професійний, що буває позитивним і негативним.

Зазначена типологія віддзеркалює погляд на імідж із різних позицій: свого «я», сприйняття іншими, бажань та реалій. Самоімідж педагога як результат минулого досвіду засвідчує теперішній стан самоповаги педагога. Ілюструючи цей тип іміджу, теоретик іміджології Г. Почепцов [38] звертається до роздумів С. Маршака. На думку поета, той, хто хоче, щоб його поважали, має спочатку поважати себе сам. Імідж, який сприймається іншими – це той образ, який інші бачать. Ця точка зору може не збігатися із самоіміджем, але у педагогічній професії цей тип іміджу найчастіше розуміється і сприймається через зміни, які відбуваються в структурі психіки педагога. Зовнішніми ознаками цих змін є:

- дидактична, повчальна манера мовлення;

- спрощений підхід до проблем і шляхів їх розв'язання, які найчастіше ґрунтуються на авторитаризмі;
- прямолінійне не гнучке мислення;
- категоричність, владність, що призводить до втрати гумору у розв'язанні професійних проблем;
- поява і закріплення під впливом матеріалу, що повторюється, розумових і мовленнєвих штампів;
- упевненість у власній непогрішності;
- сухість і формалізм у стосунках.

Потрібний імідж пов'язаний з конкретними професіями, які й визначають іміджевий розвиток. У ряді випадків цьому допомагає тип і форма одягу. Потрібний імідж визначає наявність визначених іміджевих характеристик, які відрізняють одну людину від іншої в залежності від спрямованості.

Що стосується особистого або індивідуального іміджу – це узагальнена суть «Я», образ, який складається в свідомості однієї людини при взаємодії з іншими [42].

У структурі іміджу професіонала, запропонованій Л. Мітіною, виділено зовнішній, процесуальний і внутрішній компоненти. Зовнішня складова включає міміку, жести, тембр і силу голоси, костюм, манери, ходу. Зовнішній вид вчителя, безумовно, може створити робочий або неробочий настрій на уроці, сприяти чи перешкоджати порозумінню, полегшуючи чи утруднюючи педагогічне спілкування [53].

Професійна діяльність, на думку Л. Мітіної, розкривається через процесуальну складову іміджу, яка конкретизується в таких формах спілкування, як професіоналізм, пластичність, промовистість тощо. «Емоційно багатий вчитель, володіє прийомами вербального і невербального прояву почуттів і цілеспрямовано їх застосовує ... «здатний «оживити урок», зробити його експресивним, наблизити до природного спілкуванню. Внутрішня складова – це внутрішній світ людини, уявлення про його духовному і інтелектуальному розвитку, інтересах, цінностях, її особистість загалом [53].

Розгляд складників іміджу вчителя неможливий без урахування такого компонента, як внутрішня відповідність образу професії – так зване внутрішнє «Я». Під внутрішнім образом розуміємо внутрішню культуру вчителя, щирість та свободу, чарівність, емоційність, гру уяви, витонченість, асоціативне бачення, несподівані яскраві ходи в сценарії уроку, внутрішню потреба у творчості, самовладання в умовах публічності та інші компоненти. Однак ядром особистості та найголовнішою характеристикою особистісної діяльності вчителя є професійна самосвідомість, яка об'єднує згадані вище складники та висвітлює сутність професії педагога, узгоджуючи особистісні прагнення з потребами суспільства. Отже, структура іміджу – це єдність стійких зв'язків між його складниками, яка збігається зі структурою соціальної психіки [53, с. 97].

У суспільній свідомості склався усталений імідж професії педагога, в якому узагальнені найбільш типові характеристики вчителя, що закріплені у вигляді образу-стереотипу. На його основі складались професіограми (опис якостей чи характеристик) ідеального вчителя. Вони змінювались із зміною суспільства і тих цінностей, що сповідувались його членами. Імідж педагога є інтегральною характеристикою, що включає в себе сукупність зовнішніх і внутрішніх особистісних (індивідуальних), а також професійних якостей педагога та забезпечує ефективність його педагогічної діяльності.

Вчені, що досліджують поняття іміджелогії, поділяють функції педагогічного іміджу на дві великі групи – ціннісні та технологічні. Ціннісні функції, в свою чергу, включають в себе психотерапевтичну, особистісно-підвищувальну та функцію комфортизації особистісних стосунків. Серед технологічних функції виділяють функцію міжособистісної адаптації, організації уваги, подолання вікових бар'єрів, висвітлення кращих і затінення негативних особистісних характеристик. Тепер розглянемо вищезазначені функції більш детально [38].

Особистісно-підвищувальна функція пов'язана з формуванням навколо особистості атмосфери привабливості, що приводить до розкутості, прояву

найкращих якостей та, як наслідок, до підвищення соціальної важливості людини. Сутність психотерапевтичної функції полягає в тому, що завдяки усвідомленню власної незвичайності та підвищеній комунікабельності людина здобуває стійкий позитивний настрій та впевненість в собі. Функція комфортизації міжособистісних стосунків передбачає терапевтичний ефект від такого явища, як особистісна чарівність, що привносить симпатію й доброзичливість у спілкування та згодом необхідну міру терпіння й такту [39].

Що стосується формування професійного іміджу вчителя, то однією з найважливіших рис успішно створеного образу є гармонійне втілення ціннісних компонентів іміджу в навчально-виховному процесі. Аудиторія іміджу вчителя (учні) схильна до відображення психологічного стану та моральних настанов останнього, тому вчитель має усвідомлювати відповідальність за коректний відбір засобів вираження його внутрішнього світу та індивідуальності.

Технологічні функції майбутнього викладача зовні є не менш важливими в процесі його професійної діяльності. Так, наприклад, функція міжособистісної адаптації базується на вмінні оперативно асимілюватися в конкретному соціальному середовищі, викликаючи інтерес і зацікавленість власною особистістю з боку оточуючих, а також пробудження доброзичливого ставлення до себе, бажання і готовність співпрацювати на демократичних засадах.

Щодо функції висвітлення найкращих особистісно-ділових якостей, то згідно з нею імідж надає можливість візуально уявити найбільш привабливі риси людини, дозволяючи оточуючим пізнавати лише ті характеристики, що викликають симпатію або прихильність. Тобто вчитель завдяки сформованому особистісному іміджу здатен презентувати себе в суспільстві і колективі учнів та вчителів з найкращого боку [38].

Затінення негативних особистісних характеристик виступає паралельно з вищезазначеною функцією і є як одна з провідних для професійно-педагогічного іміджу. Дана функція допомагає відвернути увагу від недоліків зовнішності завдяки використанню дизайну одягу, макіяжу, аксесуарів, зачіски,

манери поведінки тощо. Вона дозволяє вчителю приховати негативні сторони власної особистості для того щоб налагодити позитивні взаємовідносини в колективі і викликати до себе якнайкраще ставлення.

Функція організації уваги пов'язана з таким психологічним механізмом: привабливий імідж притягує людей, відповідаючи їхнім стереотипам та прагненням, і, як наслідок, сприяє створенню прихильності з боку оточуючих та позитивному ставленню до власних ідей. Усвідомлення надзвичайної важливості цього механізму сприятиме більшій успішності професійної діяльності вчителя.

Окрім згаданих функцій, імідж також виконує роль інструменту подолання вікових бар'єрів. Саме в професійній діяльності вчителя ця функція іміджу набуває особливого значення. Педагогічне середовище складається з осіб різного віку – учнів, батьків, колег-вчителів, керівництва, тощо, які, з огляду на це, мають різні інтереси та прагнення. Тому одним із завдань під час формування професійного іміджу є виховання вміння налагоджувати стосунки з людьми будь-якого віку та рівня освіченості. Володіння технологією самопрезентації, яке втілене в успішному відборі моделей поведінки під час виконання різних ролей, надає можливість ефективно спілкуватися з людьми різного соціального становища або професійного статусу.

Разом з тим визначено такі соціально важливі функції педагогічного іміджу, як функція психологічного захисту, яка передбачає наявність емпатії, вміння позитивно впливати на вихованців; функція соціального тренінгу, що дозволяє гнучко поводитися у різноманітних ситуаціях соціального спілкування згідно з обраним стереотипом; функція ідентифікації, яка базується на положенні щодо соціального впізнавання; ілюзорно-компенсаторна функція, яка за допомогою метода Л. Фестінгера (створення ілюзій) сприяє відтворенню збалансованості різних психологічних систем та блоків. Процес створення привабливого професійного іміджу також спирається на такі характеристики, як духовність, моральність, ділові та лідерські якості, вміння вирішувати конфлікти, встановлювати партнерські відносини, комунікативні здібності,

впевненість, адаптивність, оптимізм та доброзичливість. Однак слід також зазначити неможливість розмежування індивідуального та професійного іміджів. Особистісні якості, незважаючи на їх суб'єктивність, є первинними у порівнянні з професійними. Важливо також наголосити на виключній ролі особистісного у формуванні образу, бо саме індивідуальні риси є своєрідною базою для подальшої надбудови професійного іміджу. Окремо можна виділити і функцію символічного впізнання, що забезпечує колегам зручність у спілкуванні, а для інших членів суспільства є стимулом для обміну та отримання інформації, що стосується питань навчання і виховання.

Як і будь-яка діяльність, діяльність по створенню іміджу починається з мотиву, рушійною силою формування іміджу, і визначається їм. В основі діяльності може лежати як прагматична мотивація, пов'язана з бажанням використовувати імідж для більш ефективного соціального впливу і досягнення при його допомогою тих чи інших зовнішніх цілей, так і психологічна мотивація, пов'язана з потребою людини в поліпшенні Я-концепції, її наближення до ідеального «Я», підвищення своєї самооцінки, результатом чого стає досягнення психологічного комфорту. [23].

Індивідуальність викладача – головне джерело мотивації до навчання. Своїм ставленням до роботи, своєю турботою і зацікавленістю, вигадкою і творчістю він мотивує учнів, пробуджує у них те ж відношення до справи [9, с. 49-54].

Дослідниця Л. Попова вважає, що професійний імідж учителя початкових класів з одного боку, має загальні риси, які притаманні тій чи іншій соціально-професійній групі, до якої він належить. З іншого боку, у процесі спілкування з різними соціально-віковими групами вчитель початкових класів виявляє свої індивідуальні якості, що не входять до набору стереотипних якостей професії. І, навпаки, в кожному вчителеві виявляються не тільки індивідуальні риси, що характерні для спілкування в певній соціальній групі, але й загальні, які формуються в процесі виконання професійної діяльності [12].

Позитивний імідж викладача, на нашу думку, є показником його

педагогічної майстерності.

І. Зязюн вказував, що педагогічна майстерність – це комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня на рефлексивній основі. Вченим було визначено компоненти педагогічної майстерності: гуманістична спрямованість, професійна компетентність, педагогічні здібності, педагогічна техніка [27, с. 30-34], які включають складові позитивного іміджу педагога.

Академік І. Бех зазначає, що існує велика довіра і відкритість молодших школярів у їхніх стосунках з дорослими, особливо з учителем. Вони прагнуть у всьому наслідувати його моральний приклад, беззаперечно приймають висловлені ним погляди й оцінки життєвих явищ: «Багато що пов'язано з позицією вчителя: дитина уловлює її навіть в інтонації педагога, коли той читає вголос. Аналізуючи розповідь, картину, вчитель висловлює моральні й естетичні судження – і учні відповідно до них оцінюють події, взаємини людей, їхні вчинки і дії» [6, с. 99].

У своїх працях С. Русова так характеризувала вчителя «нової школи»: «Велике значення в школі має приклад вчителя: це повинна бути виняткової краси людина, яка своїми переконаннями, всією своєю поведінкою повинна впливати на своїх учнів. Нині, коли школа набуває такого великого значення як осереддя найкращого соціального виховання, коли школа є не тільки науковою організацією, а такою, що морально виховує, вчитель не сміє бути якимось ремісником, а апостолом правди і науки, який має перед собою не лише матеріальну винагороду за працю, а більш гуманне завдання [24].

О. Козловою було виділено елементи педагогічної майстерності, які впливають на формування іміджу педагога: морально-духовні цінності (гуманістична спрямованість, життєві ідеали, совісність, правдивість, чесність, національна гідність, толерантність тощо), педагогічні здібності, професійні знання, соціально-педагогічні якості, педагогічна техніка [38, с. 101].

Ми погоджуємося, що ці елементи сприяють формуванню позитивного іміджу педагога, але, водночас, саме позитивний імідж є показником

педагогічної майстерності вчителя. Не може педагог здійснювати успішно професійну діяльність, не маючи позитивного іміджу серед студентів, колег, батьків, адміністрації.

Таким чином можна зробити висновок, що існує широкий спектр підходів до визначення поняття «імідж» в загальній та педагогічній іміджелогії, але більшість з них трактує дане поняття як певний узагальнений образ, сукупність внутрішніх якостей особистості і зовнішніх рис які сприяють побудові ефективної міжособистісної взаємодії з учнями і колегами-вчителями. Саме імідж стає наразі необхідним атрибутом соціально-професійних відносин. Імідж вчителя передбачає, в першу чергу, його інтелектуальну, мовну, зовнішню культуру та поведінкові характеристики особи. Ці елементи не можуть існувати розрізнено, вони мають доповнювати одна одну, складаючи загальне враження про педагога в очах його оточення. Імідж майбутнього викладача з во виконує ряд важливих функцій, знання яких забезпечує успішний процес його формування.

1.2. Соціально-психологічні чинники професійного іміджу майбутнього викладача з во

Більшість фахівців, що адресують свої рекомендації стосовно роботи над професійним іміджем педагога, акцентують увагу на одязі, зачісці та аксесуарах і це не дивно, адже відомо, що сприйняття людини людиною починається із сприйняття зовнішності [42, с. 75]. Утім поняття «зовнішній вигляд» є значно ширшим, і включає не лише перелічені елементи, а й власне фізичний вигляд самої людини (морфологічні ознаки), а також так звані функціональні елементи зовнішності. До останніх відносять міміку, жестикуляцію, ходу, поставу, голос та мовлення. Більш того, образ, що формується в результаті сприйняття зовнішнього вигляду людини іншими, є цілісним, він не є механічним поєднанням результатів сприйняття окремих складових елементів зовнішності,

тому й роботу над зовнішнім виглядом вчителя, який має наміри його вдосконалити, слід проводити комплексно, працюючи над усіма елементами зовнішності одночасно.

На думку В. Гриньової, одним із шляхів формування позитивного іміджу педагога є оволодіння технікою спілкування [16, с. 13]. Звернемо увагу на вербальні і невербальні засоби спілкування.

До вербальних засобів спілкування належать: бесіда, інтерв'ю; лекція, диспут, дискусія, дебати, круглий стіл, діалогічне спілкування, усний журнал тощо.

Здійснивши аналіз наукових джерел, зокрема С. Болсун, можна дійти висновку, що високий позитивний педагогічний імідж забезпечується розвитком педагогічної техніки (вмінням добирати засоби впливу на суб'єкти спілкування й оптимально впливати на них у процесі взаємодії). А як відомо, вербальне спілкування дає можливість легко, продуктивно вести діалог, налагоджувати, відчувати і підтримувати зворотний зв'язок; орієнтуватись у конкретних ситуаціях в умовах спілкування, вправно переводити ситуації, що виникають спонтанно, в потрібне русло взаємодії, спілкуючись, створювати атмосферу тепла і довіри. Для досягнення певних успіхів під час вербального спілкування, на думку психологів, потрібно ретельно підготуватись, а саме: заздалегідь визначити мету і завдання; обміркувати структуру; обміркувати реакцію учасників спілкування, власну поведінку та результати; продумати комунікацію так, щоб у ході взаємодії здійснювався обмін враженнями, ідеями, почуттями, настроями [8, с. 379].

Вербальне спілкування дає можливість всебічно проаналізувати ту чи іншу ситуацію, прийняти остаточне правильне рішення. Залежно від проблеми, обставин та контингенту учасників комунікацій використовуються різні стилі: стиль дружньої прихильності; творчий стиль; спілкування - дистанція; стиль довіри.

Доведено, що мудрий вчитель у ході вербального спілкування вправно реалізує функції: регулятивну; координаційну; соціально-педагогічну;

інформаційну; спонукальну; функцію встановлення відповідних стосунків; функції впливу і розуміння.

Одним із важливих аспектів оволодіння технікою спілкування, на думку С. Болсун [8, с. 380], є розв'язання конфліктів, які виникають під час вербального спілкування між вчителем та учнями, між вчителем і адміністрацією, між вчителем і колегами.

Говорячи про імідж майбутнього викладача зов, зазначимо, що він, ніколи не втрачає рівноваги, розв'язуючи конфлікти, який ставиться до конфліктів виважено, усвідомлюючи, що виникнення конфліктів – це об'єктивне явище, зумовлене загальними закономірностями філософського спрямування та його психологічною природою; здатний брати на себе відповідальність за нестабільну атмосферу, який уособлює в собі мудрість, ставлячись до конфліктів як до джерела інформації, засобу пізнання, важливого чинника розвитку колективу, який відмовляється від штампів і стандартів у питанні розв'язання конфліктів, оскільки знає, що конфлікти мають глибоке психологічне підґрунтя, можна сказати, що цей вчитель має позитивний імідж, бо він вміє вибирати найоптимальніший стиль особистісної поведінки у розв'язанні конфліктів, вправно маніпулює конфліктними ситуаціями в учнівському і педагогічному середовищах, спрямовуючи їх на позитивне вирішення. Цим самим він сприяє формуванню позитивного іміджу навчального закладу.

Але неможливо нехтувати невербальними засобами спілкування такими як: жести; міміка та пантоміміка. Слід зазначити, що більшість людей у ході спілкування зосереджують свою увагу на обличчі партнерів, тому вчителю необхідно постійно слідкувати за власною мімікою. Результати досліджень свідчать, що негативну реакцію в слухачів викликає кам'яний вираз обличчя, постійні гримаси та сердиті погляди того, хто виступає перед аудиторією. Натомість формуванню позитивного ставлення до вчителя сприяє його відкритий та щирий вираз обличчя, що відображає думки та почуття [13, с. 106].

Жестикуляція вчителя може надати учням інформацію про його ставлення до якоїсь події, особи, предмету тощо, про властиві йому бажання чи стани. Однак для того, щоб жести були ефективним допоміжним засобом у мовленні й сприяли формуванню позитивного іміджу, вчителю необхідно дотримуватись декількох вимог. По-перше, жести повинні бути широкими та не змазаними: наприклад, якщо вчитель повів рукою вправо, рука має повністю розпрямитися в усіх суглобах, необхідно випрямити кисть і кожен палець, – такі жести є свідченням відвертості.

По-друге, кожен жест має завершуватись невеличкою паузою на зразок смислової паузи у мовленні, тоді жести не справлятимуть враження метушіння кінцівок [22]. І зрештою, усі жести вчителя мають бути функціональними – доповнювати зміст мовлення, нефункціональних же жестів на кшталт потирання носа, потилиці, підборіддя, заламування пальців рук, приведення зачіски до ладу, підняття окулярів на переніссі, крутіння в руках якогось предмету тощо необхідно уникати – вони дратують слухачів та ускладнюють сприйняття інформації, яку пропонує вчитель.

На формування іміджу вчителя впливають також його постава та характер ходи [23, с. 213]. Зокрема, пряма постава та розправлені плечі свідчать про врівноваженість, натомість вчитель, який сутулиться, справляє погане враження як не дуже впевнений у собі, або занадто безтурботний. Негативне враження справляють також немотивовані рухи, які зазвичай виникають через хвилювання, на кшталт підстрибування та розкачування, переступання з ноги на ногу, постійне ходіння з одного кінця аудиторії в інший. Краще прямо стояти на обох ногах.

Характер ходи людини надає оточуючим інформацію про її фізичне самопочуття, вік та емоційний стан [23, с. 214], то ж вчителю необхідно постійно слідкувати за тим, як він ходить, не лише в аудиторії, а й у інших приміщеннях навчального закладу і демонструвати власною ходою саме той стан, у якому він хоче бути сприйнятим.

Хоча невербальні засоби не відіграють істотної ролі в педагогічному

спілкуванні, проте обійтись без них неможливо. Вони, в порівнянні з вербальними засобами, виграють своєю виразністю, економічністю, динамічністю, в них прихована велика спонукальна сила.

Іноді постава, жести, міміка, інтонації можуть сказати значно більше, ніж слова. Залежно від того, як ми користуємося цією «мовою», багато в чому залежить успіх загального іміджу. Можна бути гарно вдягненим і вміти красиво викладати заздалегідь підготовлену промову, і не справити на співрозмовника враження, якщо ваші очі «бігають», коліна тремтять, руки нервово рухаються, ви сутулитесь, тобто тіло робить не те, що наказує мозок.

Таким чином з'ясовано, що – майбутній викладач зво, з одного боку повинен керувати своїми рухами і мімікою під час проведення навчальних занять і поза аудиторного спілкування, з іншого – вміти інтерпретувати реакцією співрозмовників.

Науковці прийшли до висновків, що правильно обрані поза та жести можуть впливати на результат навчального процесу. Не варто розмахувати руками, метушливо поправляти щось у своєму одязі, зачісці, часто дивитися на годинник, телефон, діставати з кишень різні предмети (записник, ручку, тощо) цим підкреслюючи, свою невпевненість, знервованість. Жести можуть виражати піднесення, запрошення, наказ, бути нейтрально-побутовими, а інколи й вульгарними, можуть бути щирі й нещирі. Оволодіння технікою спілкування, а саме вдале користування вербальними і невербальними засобами спілкування сприяє формуванню позитивного іміджу майбутнього викладача зво.

Голос викладача має бути поставленим: рухливим, сильним, звучним, гнучким, підготовленим до великих навантажень та витривалим, мовлення має бути чітким, не занадто швидким та не занадто повільним (оптимальним вважається темп, за якого вимовляється 120-150 слів за хвилину) окрім того, для уникнення монотонності, яка як відомо, присипляє аудиторію та погіршує сприйняття інформації, темп мовлення необхідно змінювати [42, с. 77].

Як зазначають відомі фахівці з психології спілкування К. Вердербер та

Р. Вердербер, для оратора вкрай важливо володіти матеріалом, який він пропонує слухачам, бо якщо оратор «ковзає» по поверхні, аудиторія одразу це відчуває й довіра до такого оратора втрачається [11, с. 238]. Зрозуміло, що для вчителя досконале володіння матеріалом, який викладається, має ще більше значення, аніж для будь-якого іншого оратора, адже він вчить інших саме тому, що знає, і в цьому й полягає сутність його професійної діяльності. Причому важливо, щоб вчитель добре знав не лише ту інформацію, яку пропонує учням на конкретному занятті, а мав високий загальний рівень фахової підготовки [17].

Однак мало просто володіти навчальним матеріалом, потрібно вміти його представити аудиторії, зробити виклад матеріалу цікавим. Тут важливого значення набуває особиста зацікавленість вчителя в тому, що він розповідає. Формулювати та висловлювати думки необхідно так, щоб вони були зрозумілими аудиторії без особливих зусиль : коли є вибір, варто зупинитися на найпростішому, найбільш знайомому слові, яке точно передає те, що вчитель хоче сказати, відмовлятися від складних конструкцій, великої кількості деталей [54]. Однак, при цьому слід використовувати яскраві та виразні, описові, сповнені життя, енергійні, чіткі та насичені формулювання.

Проаналізувавши та систематизувавши наявні теоретичні підходи та результати досліджень, до особистісних характеристик вчителя, що визначають формування позитивного професійного іміджу, можемо віднести такі: розвинені інтелектуальні здібності, розвинені соціальні здібності та рефлексивність.

Розвинені інтелектуальні здібності передбачають високий рівень розвитку загального інтелекту, ерудованість та здатність до критичного мислення(зокрема, здатність почути, сприйняти та врахувати думки учнів з приводу якогось питання, навіть якщо вони відрізняються від поглядів вчителя) [20].

До соціальних здібностей, які зазвичай характеризують як «здатність вчителя розуміти учнів», можна віднести наявність умінь розпізнавати та

враховувати в процесі педагогічної взаємодії емоційний стан студентів [20, с. 40], їхні потреби, бажання, наміри та особистісні особливості, здатність до емпатії.

Стосовно рефлексивності слід відмітити, що вона є особистісною властивістю, без якої робота над формуванням власного професійного іміджу навряд чи буде ефективною. Нагадаємо, що в соціально-психологічному розумінні рефлексія – це усвідомлення індивідом, який діє, того, як він сприймається партнером по спілкуванню [1, с. 145]. На необхідності розвинутої здатності до рефлексії в тих, хто виступає перед аудиторією, наголошує Г. Андреева: «якщо оратор має невірне уявлення про себе, про слухачів, і – головне – про те, як його сприймають слухачі, то порозуміння з аудиторією досягти не вдасться, а значить, і взаємодії також [1].

На думку вітчизняних науковців, чим більш розвинутою є здатність педагога до рефлексивного управління навчальною діяльністю, тим вищим є рівень його педагогічної майстерності, і тим краще навчаються його учні. Окрім того, за даними опитувань, учнів приваблюють такі особистісні властивості вчителів, як почуття гумору, життєлюбство, справедливість, щирість, відкритість, врівноваженість, впевненість у собі, товариськість, пунктуальність, енергійність.

На формування професійного іміджу педагога здійснюють значний вплив установки, що сформувались у учнів ще до початку спілкування із ним. Як відомо, установка – це сприятлива чи несприятлива оціночна реакція на щось чи на когось, яка виражається в думках, почуттях та цілеспрямованій поведінці [13, с. 170].

Джерелом попередніх установок стосовно вчителя можуть виступати чутки та плітки, інформація про вчителя, яку отримують від інших учнів, батьків тощо.

Роль попередніх установок, що впливають на подальше сприйняття кожного конкретного вчителя, а відповідно, й на формування його іміджу, можуть виконувати й стереотипи, сформовані в масовій свідомості стосовно

представників цієї професії загалом та вироблені в індивідуальному досвіді суб'єктів сприйняття.

Стереотипи – це спрощені та стандартизовані уявлення про характеристики чи очікувану поведінку членів певної групи [65, с. 43]. Коли створюється стереотип, об'єкт сприйняття вважається таким, що має певні характеристики, оскільки ідентифікується як такий, що належить до певної групи. Вони можуть бути точними чи не точними, однак у будь-якому разі можуть призводити суб'єктів сприйняття до неправильних висновків, оскільки спричиняють ігнорування індивідуальних відмінностей. Загалом, як відомо, створення стереотипів, – це спосіб спрощення «складного суспільства», з яким взаємодіє людина [45]. Так, коли учні знайомляться з новим вчителем, вони ідентифікують його як такого, що належить певної групи, в даному випадку професійної, приписують йому характеристики з наявного стереотипу й на основі цієї інформації взаємодіють із ним, доки не отримають достатньо інформації, щоб сприймати його як індивідуальність.

Здатність викладача до формування стратегій успішного професійного становлення і формування позитивного педагогічного іміджу, з одного боку, залежить від їх готовності та рівнів саморозвитку, усвідомлення чинників, супутніх і перешкоджають професійному становленню, і можливості долати перешкоджають чинники, розв'язувати проблеми, від оцінки своєї професійної діяльності, від ступеня задоволеності професійною підготовкою тощо [28]. З іншого боку, важливе значення має встановлення оптимального балансу між бажаним (ідеальний образ вчителя) і необхідним (оптимальний образ), що багато в чому обумовлено якістю професійного середовища.

Досягнення максимальних результатів на кожному етапі професійного становлення, що позначаються як «мікро-акме», забезпечується впливом нормативно-регламентуючих, організаційно-діяльнісних, психолого-акмеологічних умов, які визначають ефективність особистісно-професійного розвитку вчителів на кожному етапі професійного становлення і які в сукупності з акмеологічних факторами (суб'єктивні та об'єктивні)

забезпечують просування до акме й професійну самореалізацію.

Оптимізація професійного становлення вчителів початкової школи забезпечується за допомогою розробки акмеологічних програм, індивідуальних акмеограмм, активного включення вчителів у науково-дослідну діяльність, використання сучасних технологій навчання в системі підвищення кваліфікації, вдосконалення засобів, якими володіє акмеологічне середовище, і вдосконалення рівня компетентності її суб'єктів.

Отже, можна зробити висновок, що для того, що для створення позитивного педагогічного іміджу викладача в очах студеньів, колег, педагогу необхідно слідкувати за своїм зовнішнім виглядом (власне зовнішністю, одягом, функціональними елементами зовнішності), мати високий рівень предметних знань та вміти їх презентувати аудиторії, мати високий рівень загальних здібностей, розвинені соціальні здібності та розвинену рефлексивність, реалізовувати демократичний стиль взаємодії з аудиторією, враховувати вплив на формування іміджу сформованих щодо нього особисто попередніх установок та наявних стереотипів стосовно професії вчителя загалом.

1.3. Напрямки вивчення професійного іміджу педагога

Кожна епоха створює певний набір типових іміджевих характеристик особистості, у яких кристалізує свою сутність. Німецький дослідник XIX століття Е. Фукс підкреслював, що суспільство відображає себе «не тільки в ідеологіях, філософії, науці, системах права, ... але і в правилах поведінки, і в своїх уявленнях про тілесну красу ...». Ті явища, які сьогодні називають іміджем, потрапляли у поле уваги великих дослідників, науковців і філософів з давніх давен – Аристотель, Платон, І. Кант, Ф. Бекон, М. Макіавеллі, А. Шопенгауер, Цицерон та ін. розглядали сукупності типових особистісних характеристик, які забезпечують позитивне чи негативне ставлення оточення до

людини [38].

Але поштовх до формування теорії іміджу був зроблений лише у 20-30 роки ХХ століття, коли були створені фундаментальні теорії, що зробили істотний вплив на становлення основних засад іміджелогії та дозволили їй виділитися в окрему галузь наукових знань. Цим поштовхом став, перш за все, розвиток теорії психоаналізу і біхевіоризм.

Протягом останніх десятиліть питання професійної компетентності майбутнього педагога все частіше стають предметом наукового розгляду. У свою чергу, професійно-педагогічний імідж, який є найважливішою складовою частиною професійної компетентності, стає головним аспектом у багатьох сучасних дослідженнях. Такі науковці, як С. Аминтаєва, М. Апраксина, Е. Бекетова, Л. Жарикова, А. Калюжний, Е. Петрова, Н. Тарасенко, В. Шепель, В. Черепанова, розробили ключові поняття, пов'язані з терміном «імідж» та надали можливість виділити нову галузь педагогічної науки – педагогічну іміджелогію.

На нашу думку, на сьогоднішній день основні поняття і структурні компоненти іміджелогії як науки сформульовані на основі гуманістичної теорії особистості А. Маслоу, який створив ієрархію базових людських потреб. До них він відніс фізіологічну потребу, потребу в безпеці, потребу в приналежності і любові, а також потребу людини у визнанні та самоактуалізації. На думку вченого, те, що кожна людина потребує стійкої і, як правило, високої оцінки власних достоїнств є незаперечним фактом, який не змінюється незалежно від стадії розвитку суспільства. Кожному необхідне схвалення оточуючих і можливість поважати самого себе для того, щоб гармонійно співіснувати з навколишнім світом. Дуже важливими є також бажання і прагнення людини, пов'язані з поняттям «досягнення». Людині необхідно відчуття власної могутності, адекватності, компетентності, впевненості і свободи [42] А. Маслоу наголошує також на потребі людини в репутації або в престижі. Під цими поняттями він розуміє повагу оточуючих, завоювання статусу, уваги, визнання заслуг людини, слави.

Також важливий внесок в розвиток вчення про імідж зробив М. Вебер у роботі «Основні поняття стратифікації», де він проаналізував і дав визначення таким основним поняттям як «статус», «статусні групи» «статусні почесті» і «статусні привілеї», які мають велике значення для аналізу причин визначальних об'єктивному існуванню іміджу [10, с. 91]. Під час підтримання і слідування певному іміджу та стилю життя, статусні групи виступають специфічними носіями всякого роду умовностей. Всі «стилізації» життя, в якій би формі це не виражалось, або виникають із статусних груп, або підтримуються ними.

Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. в суспільстві відбулися кардинальні зміни і, як наслідок, значимість явища іміджу в соціальній взаємодії об'єктивно зросла. Індивідуальна та професійна свобода людини розширилися, що є наслідком соціального і технічного розвитку в світі. Роль людського фактору зростає, що дає можливість особистості пред'являти себе суспільству як індивідуальність [39]. Імідж в даному контексті виступає формою декларованої індивідуальності.

У психолого-педагогічних наукових джерелах на сучасному етапі імідж тлумачиться як стиль і форма поведінки людини, зазвичай розглядається саме зовнішня сторона даної поведінки, та, що репрезентується соціуму. Іноді іміджем називають набір значень та вражень, завдяки яким у людей складається уявлення про об'єкт, вони запам'ятовують його і починають ставитися до нього певним чином, або завдяки яким об'єкт стає відомим. При цьому, як правило, уточнюється, що об'єктом іміджу найчастіше є людина, група людей або навіть вищий навчальний заклад в цілому.

Імідж педагога базується на загальних характеристиках іміджу особистості але має свої суттєві відмінності, пов'язані з середовищем професійної діяльності майбутнього викладача зовсім а також вимогами, що до нього висуваються. Тому визначення іміджу педагога відрізняються. Наприклад, російський дослідник іміджу О. Калюжний пропонує таке визначення іміджу педагога: це «символічний образ суб'єкта, який створюється

в процесі взаємодії педагога з учасниками педагогічного процесу» [32, с. 13].

Як вважає Л. Донська, «імідж майбутнього викладача зво – це така інтегральна характеристика, яка містить сукупність зовнішніх та внутрішніх індивідуальних, особових, індивідуальних і професійних якостей педагога, що сприяє ефективності педагогічної діяльності» [21, с. 6].

На думку дослідниці в сфері педагогічної психології О. Грейліх імідж вчителя – це «емоційно забарвлений стереотип сприйняття образу педагога у свідомості учнів, колег, соціального оточення, у масовій свідомості. При формуванні іміджу вчителя реальні якості тісно переплітаються з тими, що приписує йому оточення» [15, с. 14].

Серед дослідників в сфері педагогічної іміджелогії слід відзначити роботи Е. Андрієнко, який виділяє дві сторони поняття педагогічного іміджу: суб'єктивну – образ людини, який ця людина передає оточуючим, та об'єктивну – тобто сприйману тим, хто спостерігає. Переданий і сприйманий образи можуть не співпадати. Існує так званий розрив достовірності образу, коли є вищеназвана розбіжність [2, с. 222].

Що стосується більш детального вивчення іміджу майбутнього викладача зво, то тут науковці звертаються до дослідження його складових частин в нерозривному взаємозв'язку одна з одною а також засобів його успішного формування. Важливим сьогодні є вивчення складових педагогічного іміджу, в рамках якого нами було виділено декілька підходів. По-перше, це виокремлення основи іміджу – основою іміджу є особиста чарівливість і привабливість людини. Як вважає В. Шепель, це збірне поняття акумулює в собі кращі людські якості, інформаційний потенціал особи а також вміння подати себе [17].

Н. Морева також говорить про чарівливість людини як одну з найважливіших частин її іміджу. Під чарівливістю дослідниця має на увазі комунікабельність вчителя, здатність до емпатії, рефлексію, красномовство, а також зовнішню привабливість, здатність легко пристосовуватися о нових умов, вміння зберігати впевненість у колі незнайомих людей, терпимість до

інакомислення або толерантність [26]. По-друге, це цілеспрямований і ґрунтовний аналіз взаємопов'язаних складових іміджу. Думки спеціалістів в галузі педагогічної психології в даному випадку різняться. На думку Л. Мітіної професійний імідж вчителя слід розглядати у взаємозв'язку таких складових: габітарна, когнітивна, вербальна, кінетична [53, с. 303]. Габітарний імідж (від лат. *gabitus* – зовнішній вигляд) – це одяг, аксесуари, взуття, зачіска, макіяж, парфуми, силует. Вони сигналізують про професійну приналежність та соціальний статус вчителя, його ставлення до своєї діяльності, особливості характеру, смаки тощо. Важливість габітарного іміджу полягає в тому, що саме він надає вчителю впевненості у собі. Адже, якщо він гарно й зі смаком одягнений, має привабливий зовнішній вигляд, то йому легше здобути прихильність учнів, батьків і колег. Якщо ж навпаки, то вчитель буде почуватися незручно і невпевнено, буде повсякчас відволікатися від головного у своїй роботі, комплексувати. Кінетична складова іміджу (від лат. *kinesis* – рух) – це такі елементи зовнішньої педагогічної техніки, як: пантоміміка (постава, хода, жестикуляція, поза, манера триматися) й міміка (вираз обличчя, погляд, посмішка тощо). Що стосується вербальної частини іміджу педагога (від лат. *verbum* – слово) – складовими якого є елементи культури і техніки усного й писемного мовлення вчителя (стиль мовлення, почерк; висота, гучність, тембр голосу; якості мовлення: правильність, логічність, виразність, доречність, багатство, чистота мовлення та ін.). В поєднанні із когнітивною складовою вони формують особистісний і професійний імідж майбутнього викладача зов [53].

На думку О. Калюжного [35], складові іміджу можна уявити як інтегровану структуру, яка складається з трьох основних елементів: комунікабельність, зовнішні складові, внутрішні складові. Л. Донська зазначає, що модель іміджу передбачає, перш за все, існування так званого ядра іміджу (природний компонент), внутрішнього рівня (особистісного, професійного, поведінкового компонентів) і зовнішнього рівня, який включає в себе візуальний, аудіальний, ольфакторний та кінестетичний компоненти [20].

По-третє, це розгляд іміджу як цілісного явища в інтегральній сукупності всіх його складових. До даного підходу звертаються такі вчені, як В. Бойко, А. Панасюк, С. Архангельський та інші. В. Бойко, в свою чергу, відзначає складність структури іміджу та розглядає імідж як цілісність, до якої входять такі компоненти, як аудіовізуальна культура, стиль поведінки, внутрішня філософія, статусні атрибути та психогігієнічний «Я-образ». Розглянемо дані компоненти більш детально.

Аудіовізуальна культура особи демонструє, наскільки грамотним і приємним є мовлення вчителя, якою є манера триматися, у що й як одягнена людина, яка в неї зачіска, макіяж, яким аксесуарам вона надає перевагу. Елементи культури зовнішнього вигляду мають відповідати вимогам і очікуванням як оточуючих педагога людей, як учнів, так і колег і керівництва.

Щодо стилю поведінки, він передбачає різні аспекти діяльності педагога: професійний, інтелектуальний, емоційний, етичний, комунікативний, етичний, естетичний. Наступним елементом є внутрішня філософія, тобто система цінностей людини: погляди на життя та інших людей, життєві принципи, ідеали, ставлення до роботи, тощо. Внутрішня філософія є базисом для формування зовнішньої культури особистості.

До атрибутів, що підкреслюють статус і прагнення особи, слід віднести обладнання власного кабінету (меблі, освітлення, технічні засоби, тощо), машина, домашні тварини і так далі. Всі ці атрибути важливі для створення зовнішнього іміджу педагога сприяють підвищенню або зниженню рівня поваги до нього. Психогігієнічний «Я-образ» означає привабливий психогігієнічний образ партнера, тобто людина зовні та внутрішньо спокійна, активна, у гарному настрої, доброзичлива, оптимістична, миролюбна [28].

Проаналізувавши існуючі наукові праці в галузі педагогічної іміджелогії ми зробили висновок, що на сучасному етапі вже створено загальні підходи до вивчення і аналізу іміджу майбутнього викладача зво.

Перш за все слід відзначити найбільш загальне положення про формування іміджу, в якому зазначається, що імідж не може бути створений

сам по собі, він є результатом взаємного зіткнення двох сторін – тієї, що ставить вимоги до особистості і тієї, яка намагається ці вимоги задовольнити. Дане положення дає можливість аналізувати: по-перше, того, хто формує свій імідж; по-друге, того, хто цей імідж сприймає. Формування іміджу відбувається на основі об'єктивних характеристик діяльності окремої особистості. Це може відбуватися як природним шляхом (наслідок діяльності індивіда), так і в результаті цілеспрямованої діяльності із застосуванням спеціальних соціо та психотехнічних засобів і технологій. Але в кінцевому результаті все залежить від бажання самого педагога а також ступеню його зацікавленості в процесі самовдосконалення [31].

На думку відомої дослідниці Т. Кулакової формування іміджу пов'язано з такими психолого-педагогічними чинниками, як самовиховання, гармонія візуального образу, комунікативність, саморегуляція та мовна дія [45, с. 4].

Важливою для вивчення іміджу майбутнього викладача зво є технології створення іміджу П. Берда та Ф. Дейвіса, відповідно до якої основу його побудови складає механізм успішної само презентації [18]. Усі технології презентації спрямовано на зустріч з аудиторією, а також на прагнення справити на неї враження чарівливістю власної особи, ентузіазмом і здібностями. Для майбутнього викладача зво це щоденна зустріч з учнями під час навчальних занять. Така зустріч надає можливість творцю іміджу сформувати власну позицію та з'ясувати, наскільки він заслуговує довіри не лише студентів, а й колег – вчителів. Центральним моментом самопрезентації є створення першого враження. Між іміджем і буденною свідомістю є своєрідний зв'язок: імідж виступає як символ, набір сигналів (зорових та слухових), викликаючи прості емоції.

Ще одним важливим і прогресивним напрямком вивчення іміджу майбутнього викладача зво є пошук відповіді на питання, як національні традиції впливають на виховання культури особистості та на формування позитивного професійного іміджу педагога. У дослідженнях Б. Довженюка, Н. Злагоди, Ю. Руденка, В. Скуратівського, М. Стельмаховича розкриваються

гуманістична суть і духовна велич українських традицій, що відображають і виражають реальні взаємини людей, а завдяки цьому є важливим засобом формування і закріплення моральних почуттів і навичок, які знаходять своє вираження у поведінці особистості. Таким чином, національні традиції сприяють формуванню внутрішньої філософії людини, її поглядів і ціннісних орієнтацій [6].

Під час останніх років увагу дослідників привертає процес формування іміджу майбутнього викладача зов. Причиною цього є розвиток та зростання вимог суспільства до особистості вчителя і, як наслідок, необхідність пошуку нових, більш швидких та прогресивних способів формування позитивного враження від педагога.

В. Баранова стверджує, що робота над іміджем складається з чотирьох етапів: виявлення того, який образ людина має нині і наскільки він відповідає уявленням про неї з боку оточення – тому, хто створює імідж, важливо вирішити питання про привабливість/непривабливість образу в цілому: зовнішній вигляд, дії, слова, манера говорити, рухатися, спілкуватися; власне створення образу – тут робота відбувається в напрямку пошуку «публіки», тобто тієї групи (соціальної, навчальної), на яку розраховується імідж, вироблення способів залучення уваги та чинників привабливості, вибір прийомів формування іміджу; пошук девізу (гасла), під яким відбуватиметься створення іміджу – девіз надає можливість людині утвердитися в цільових орієнтирах і стисло, лаконічно їх сформулювати в плані «гучної мови»; створення легенд [3, с. 8]. Суть її виражається в тому, що, дотримуючись певного іміджу, людина вирізнятиметься в оточенні, проте залишатиметься однією з них.

Таким чином можна зробити висновок, що імідж майбутнього викладача зов широко вивчається дослідниками в галузі педагогічної психології, педагогічної майстерності а також педагогічної іміджології протягом останніх десятиліть. Українські, російські та закордонні науковці вивчають імідж як інтегральне поняття, досліджуючи його складові як окремо так і в нерозривній

єдності. Погляди на складові педагогічного іміджу різняться, але всі науковці сходяться на думці що їх можна поділити на зовнішні, внутрішні та професійні. Подальші перспективи наукових розвідок пов'язуються з дослідженням взаємозв'язку компонентів педагогічного іміджу, а також з розробкою педагогічних засад гармонізації зовнішнього, внутрішнього та професійного іміджу майбутнього вчителя і етапів успішного їх формування в умовах сучасної вищої школи.

1.4. Закономірності та етапи формування іміджу сучасного педагога

У філософії, як відомо, закономірність розглядається як необхідний, стійкий суттєвий зв'язок явищ, які об'єктивно повторюються в процесі діяльності. Реалізація конкретних закономірностей проявляється у вигляді тенденцій, які визначають основну лінію розвитку процесу [2]. Під закономірностями формування іміджу майбутнього викладача з во в процесі професійної підготовки у ЗВО розуміють взаємозумовленість компонентів технології, які його складають, в практиці.

В педагогічній іміджелогії виділяють, як правило, три рівня закономірностей, до яких відносять універсальні закономірності, загальні та специфічні. Що стосується універсальних закономірностей формування педагогічного іміджу, вони включають в себе залежність і взаємообумовленість суб'єкту і суб'єктивності. Педагог, який виконує свою професійну діяльність у закладі освіти, розв'язує конкретні завдання і є суб'єктом даної діяльності, так званого функціонального забезпечення або процесу вирішення задач, на конкретний результат яких впливає його власне суб'єктивне сприйняття ситуації та своєї ролі в даній ситуації. Зворотній зв'язок в даному випадку полягає в тому, що позиція педагога в суспільстві залежить від його суб'єктивного сприйняття ситуації, яка відбувається. Далі слід розглянути загальні закономірності формування професійного іміджу майбутнього

викладача зво. Загальні закономірності полягають в тому, що результати процесу формування іміджу напряду залежать від рівня сформованості психологічної та моральної готовності особи до внутрішніх та зовнішніх змін, до володіння засвоєними поняттями та основами іміджу.

Основною метою діяльності педагога, спрямованої на формування в нього професійно-педагогічного іміджу, є його поведінка в процесі взаємодії з колективом учнів та колег-вчителів в різних ситуаціях, і якщо у нього сформувалася установка на поведінку і дії на основі цілеспрямовано сформованого іміджу, то педагогічне забезпечення процесів формування матиме достатню основу для досягнення максимального результату навчального процесу.

Наступним і найнижчим рівнем закономірностей виступають специфічні або приватні, що передбачають взаємозалежність результатів педагогічного процесу формування іміджу майбутніх викладачів зво в процесі їх професійної підготовки у ЗВО і зворотного зв'язку з боку учасників даного процесу. На основі аналізу даних закономірностей можна зробити висновок, що ефективно вирішувати завдання з формування іміджу на практиці і давати адекватну оцінку отриманих результатів може проводити лише той педагог, який спроможний оцінити всю картину в цілому – не лише результати, які проявляє суб'єкт іміджу, а і власну позицію в даному процесі. Дана залежність стосується, в першу чергу, студентів як суб'єктів процесу цілеспрямованого формування.

Педагогічний імідж, як відомо не формується спонтанно, а є результатом цілеспрямованої роботи педагога над собою. В процесі цієї роботи майбутній педагог намагається вибудувати систему взаємопов'язаних компонентів (когнітивного, габітарного, комунікативного або вербального та кінетичного). Також слід зазначити, що компоненти процесуальності також характерні для процесу формування педагогічного іміджу. До таких компонентів відносять цілемотивований, когнітивний, діяльнісний та оцінно-рефлексивний. Наявність цілісної системи компонентів свідчить про високий рівень сформованості

внутрішнього та зовнішнього іміджу.

Розглянемо компоненти формування професійного іміджу педагога більш детально. По перше, слід звернути увагу на цілемотивований компонент, сутність якого полягає в постановці конкретної цілі, визначення мотивів, що базуються на стійкому і усвідомленому бажанні до самовдосконалення.

По-друге, велике значення має використання когнітивного компоненту, який включає в себе пошук майбутнім педагогом знань, використання яких допоможе йому при вдосконаленні власного, або створенні собі нового іміджу.

По-третє, одним з основних виступає діяльнісний компонент. Саме він відповідає за використання знань в безпосередній роботі над собою, що сприяє прояву творчості та реалізації на практиці цілеспрямованого задуму самовдосконалення.

Не менш важливим є також оцінно-рефлексивний компонент, сутність якого полягає в аналізі і оцінці тієї роботи, що вже була проведена, а також плануванні подальшої діяльності, спрямованої на формування іміджу, на основі отриманих результатів. Це погляд на себе зі сторони та оцінка іншими тебе самого. Ці компоненти взаємозалежні і використовуються в певній послідовності.

Таким чином, з огляду на особливості процесу формування педагогічного іміджу і компоненти, які входять до складу даного процесу, можна виділити наступні фактори, що впливають на формування іміджу педагога:

- 1) прагматична і психологічна мотивація педагога;
- 2) усвідомленість педагогом спрямованості своїх дій на створення індивідуального стилю;
- 3) можливості самого педагога;
- 4) фактор середовища – педагогу, так чи інакше, доводиться підлаштовуватися під тих, кого виховує і навчає, підкорятися вимогам аудиторії;
- 5) фактор вибору моделі поведінки;
- 6) фактор результату діяльності;

7) ставлення педагога до своєї Я-концепції.

Можна говорити про те, що формування іміджу дозволяє виділити і змодельовати деякі особливості особистості і приховати недоліки, а то і зовсім, переглянути і викорінити їх. В результаті формування іміджу у кожного педагога відбувається становлення свого власного стилю педагогічної діяльності.

Рівень ефективності індивідуального іміджу сучасного вчителя впливає на успішність його діяльності і несе в собі відбиток змісту особистості вчителя. Успішність особистісного іміджу будуть оцінювати різні групи людей, які висловлюють суперечливі вимоги, тому імідж повинен бути гнучким, самостійним, толерантним; він повинен будуватися індивідуально з огляду на конкретні характеристики, вік учнів чи студентів та соціальну ситуацію. Будується він здебільшого під впливом учителя, залежить від стилю керівництва, культури вчителя та його системи поглядів.

Формування педагогічного іміджу студентів майбутніх викладачів зводиться до поступово і цілеспрямовано. На основі проаналізованих даних науково-методичної літератури нами було виділено ряд закономірностей його формування, в залежності від етапу професійної підготовки у ЗВО.

А. Маркова визначає такі етапи професійного зростання:

1. Етап адаптації до професії – засвоєння студентами норм, менталітетів; відбувається внутрішній розвиток студента;

2. Етап самоактуалізації в професії – друга стадія, протягом якої відбувається аналіз студентом своїх можливостей, саморозвиток засобами професійної практики, усвідомлення своїх позитивних і негативних якостей, а згодом і закріплення індивідуального стилю, самореалізація в професійній діяльності та самовдосконалення. Цей стан відповідає стадії автономності і продовжується три – п'ять років навчання у ЗВО. Цей етап, на нашу думку, умовно можна поділити на два етапи: початковий і основний [50].

На початковому етапі, згідно досліджень О. Власової, поряд із впливом педагогічного середовища на особистість, виникає і вплив особистості на

педагогічне середовище [12, с. 54]. Сила впливу педагогічного середовища на формування особистості переважає силу впливу суб'єкта діяльності на педагогічний процес. У цей час самооцінка та концепція розвитку стабілізуються на основі формування ціннісних орієнтацій, світоглядних переконань у зв'язку з адекватним усвідомленням власних особистісних якостей, завдяки збільшенню кола осіб в процесі спілкування.

Цей етап можна назвати етапом індивідуалізації: розвитку на основі отриманих знань, індивідуально забарвлених професійно значущих якостей та здібностей особистості, професійних умінь [2, с. 37]. Він спрямований на найповніше розкриття особистості та ампліфікацію її розвитку, опанування широкого кола педагогічних знань, формування світоглядних позицій, оволодіння основними професійними вміннями та кроками до педагогічної майстерності. Студенти вчаться проєктивній поведінці: обігравати ситуацію на декілька кроків вперед, прораховувати можливі дії іншої людини і, в залежності від цього, планувати свою поведінку, замислюватись яким буде результат, вміти на нього вплинути.

На основному етапі формування педагогічного іміджу у студентів з'являється самоповага до себе, як до педагога – це ступінь, на якому вони цінують себе, як майбутнього педагога і який часто називається самооцінкою. Під самооцінкою ми розуміємо: вміння людини визнати свою цінність, значущість, котрою особистість наділяє себе в цілому або окремі сторони своєї діяльності та поведінки. Це пов'язано з рівнем її домагань та відноситься, як і Я-концепція в цілому, до ядра особистості. Від самооцінки залежать стосунки студентів з оточуючими, їх критичність, вимогливість до себе, ставлення до успіхів і невдач. Тим самим вона впливає на ефективність діяльності та подальший розвиток особистості студента [7].

Етап вільного володіння професією – третя стадія, що характеризується виявом майстерності, гармонізації професійних якостей педагога. Відбувається засвоєння професійних стандартів, відтворення на високому рівні методичних рекомендацій. Це період утвердження педагога – він триває від 10 до 20 років

педагогічного стажу. Студенти, які навчаються, також мають вже свій досвід: загальнокультурний, індивідуальний, професійний. Цей етап на думку Г. Беленької [5, с. 76], називається інтеграцією у педагогічне суспільство та соціальне середовище (самореалізація). Він створює умови для закріплення єдності розвитку когнітивного та діяльнісного компонента фахової підготовки та самореалізації всіх потенційних можливостей педагога в обраній сфері професійної діяльності. На цьому етапі відбувається розвиток аналітико-синтетичних умінь, вибір методологічних орієнтирів діяльності, вдосконалення професійних умінь і набуття та реалізація педагогічної майстерності, на базі набутих знань.

Закономірністю є й те, що імідж оптимізує професійну діяльність особистості. Для цього необхідно забезпечити наступні умови:

- опору на базові емоційно-образні установки особистості;
- використання образу або символу, що знаходиться в зоні найближчого розвитку, як зразка для наслідування;
- організації у відповідності до мети навчання соціального середовища, прийняття та стимулювання розвитку, вирішення соціальних проблем особистого характеру;
- регулювання напрямів розвитку особистості;
- організації діяльності, що забезпечує психологічний захист і форсажний стан, підвищення активізації та ефективності діяльності (створення «ситуації успіху»).

Етапи формування професійного іміджу можна представити у такому вигляді:

- 1 етап: сприйняття образу, на основі якого буде будуватися цілісний імідж. На першому етапі слід визначити, що ви хочете в собі змінити і яким стати. На цій стадії бажано для визначення самооцінки особистості скористатися відомою формулою У. Джеймса: самоповага = успіх + домагання;
- 2 етап: аналіз інформації та уявна корекція сприйнятого образу відповідно до ідеального образу та індивідуальних особистостей того, хто

сприймає. Слід скласти план дій, сценарій, щоб уявити себе в образі нового «Я». Готуйте себе до нової ролі: знову і знову в думці випробовуйте цю роль, аби закріпити реальність створеного вами образу, в якому ви намагаєтесь досягти таких результатів як: зовнішній вигляд, рівень ерудиції, професійна компетентність, загальна культура, ораторське мистецтво та ін.;

- 3 етап: використання (примірювання, програвання) окремих елементів бажаного іміджу: стилю спілкування, техніки володіння жестами, одяг тощо;

- 4 етап: «уживання, входження» в образ. На даному етапі слід здійснювати порівняння запланованих результатів з тими, які реально досягнуті вами. Необхідно розуміти, що створення привабливого іміджу - довготривалий, багатогранний процес, у якому немає дрібниць;

- 5 етап: привласнення та індивідуалізація обраного (бажаного) образу. Зазначимо, що чимало науковців, які досліджували проблеми формування професійного іміджу вчителя та лінії їхньої педагогічної поведінки зазначають, що на першому етапі важливе значення має реальний образ учителя, що виступає в подальшому зразком для наслідування студентами. Якщо ж такого образу немає в реальному житті студентів, вони створюють його на основі ідеальних уявлень, інформації, отриманої з літературних джерел чи інших засобів інформації.

Зрозуміло, що в основі іміджу лежить реалізація особистістю своїх потенційних можливостей, тобто реалізація «Я-концепції». Американський учений К. Роджерс стверджує, що до ефективної взаємодії готовий лише учитель із позитивною Я-концепцією, якому властиве почуття власної значущості, гнучкість мислення, впевненість у здатності займатися педагогічною діяльністю, переконаність в імпонуванні всім людям, зокрема учням [28]. Такий учитель готовий до подолання професійних і життєвих труднощів, відчуває соціальну значущість власної професії, а свої здібності, прагнення до емпатійності, сензитивність, емоційну рівновагу, життєрадісність і впевненість у собі застосовує під час навчально-виховного процесу. Така людина зазвичай стійка до професійних деформацій, емоційного,

інтелектуального, фізичного виснаження, професійного вигорання, викликає повагу й прагнення до наслідування серед учнів.

На основі аналізу наукової літератури та досвіду роботи вчителів практиків нами були сформульовані педагогічні умови ефективного формування іміджу вчителя, до яких відносяться:

- наявність мотивації до професійної діяльності та росту: усвідомлення ролі та значення формування власного позитивного іміджу, особистісного розвитку та підвищення рівня самопізнання і кругозору;

- забезпечення системного підходу до діяльності з формування та корекції професійного іміджу майбутнього викладача з во та плюралізму щодо методів та форм здійснення цієї діяльності;

- активне включення майбутнього викладача з во у процес формування професійного іміджу, що полягає в самопізнанні, вдосконаленні, рості;

- використання кар'єро-орієнтованого підходу у процесі підготовки майбутніх вчителів: передбачає наявність дисциплін з особливостей формування іміджу та роз'яснення його ролі;

- забезпечення доведення до майбутніх вчителів основ естетичного оформлення свого зовнішнього вигляду і самопрезентації [19].

Таким чином, можна зробити висновок, що процес формування професійного іміджу сучасного педагога, майбутнього викладача з во відбувається цілеспрямовано і складається з п'яти основних етапів. Успішна реалізація даних етапів в процесі підготовки майбутнього спеціаліста базується на універсальних, загальних та специфічних закономірностях, які напряду пов'язані з суб'єктом даного процесу. Взаємозв'язок теоретичних положень і їх реалізації на практиці під час підготовки майбутніх вчителів початкової у вищому навчальному закладі здійснюється шляхом практичного втілення когнітивного, габітарного, комунікативного, кінетичного а також процесуальних компонентів.

РОЗДІЛ 2

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ЗВО В ПРОЦЕСІ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

2.1. Діагностика рівня сформованості професійного іміджу майбутніх викладачів зво

Для реалізації поставлених завдань нами було проведено констатувальний експеримент з метою діагностики рівня сформованості професійного іміджу майбутніх викладачів зво.

Для проведення дослідницької роботи нами було обрано дві групи респондентів: студенти-магістри денного відділення спеціальності «Освітні педагогічні науки» Запорізького національного університету (загальна кількість студентів – 12) увійшли до складу експериментальної групи, та студенти – магістри заочного відділення спеціальності «Освітні педагогічні» (загальна кількість студентів – 15) увійшли до складу контрольної групи.

В ході проведення констатувального експерименту нами було використано такі емпіричні методи дослідження, як бесіда, анкетування, опитування, спостереження за діяльністю і поведінкою студентів в ході проходження педагогічної практики; а також теоретичні методи: аналіз, порівняння, узагальнення, систематизація та метод статистичної обробки результатів дослідження.

Першим етапом нашого експерименту було визначення рівня розуміння студентами поняття «педагогічний імідж» а також усвідомлення його значення в майбутній професійній діяльності. З цією метою нами було проведене опитування, бланк якого складався з таких запитань:

1. Як ви розумієте поняття «професійний імідж викладача».
2. Що, на вашу думку, входить до складу даного поняття?
3. Чи є позитивний імідж вчителя важливим в його професійній

діяльності? Обґрунтуйте власну відповідь.

4. Чи вважаєте Ви що молодші за віком викладачі викладають цікавіше, ніж старші?

5. Чи можете Ви вважати хорошим вчителем людину з посередніми ораторськими здібностями?

6. Чи впливає на Ваше сприйняття вчителя його невербальний імідж? (жести, міміка тощо).

7. Чи погоджуєтесь з твердженням, що педагог-професіонал – це ерудована людина з розвиненим почуттям гумору?.

8. Чи впливають на формування Вашого ставлення до викладача чутки, «легенди», які розповідають про нього студенти старших курсів?

9. Чи вважаєте Ви, що стосунки між викладачами та студентами повинні бути демократичними, якомога більше наближеними до рівноправних?.

Отримавши і обробивши дані опитування нами були отримані такі результати. З 27 опитаних нами студентів магістратури, правильне і комплексне розуміння поняття педагогічного іміджу як образу, емоційно забарвленого стереотипу, враження про педагога, закріпленого в свідомості оточуючих його людей, продемонструвало 4 студенти, що складає майже 15% від загальної кількості. 16 респондентів (60%) виявили часткове уявлення про імідж педагога, описавши його як набір певних зовнішніх якостей, що впливають на сприйняття людини суспільством. Відповіді 22% (6 респондентів) опитаних нами студентів, на жаль, не показали правильного розуміння даного поняття, використавши для його тлумачення лише одну або дві характеристики (як то одяг, або манера вести діалог). Один респондент на дане питання не відповів взагалі, що може свідчити про повну відсутність знань з даного питання, про страх дати неправильну відповідь або про небажання відповідати взагалі.

Отримані нами дані узагальнено у вигляді діаграми (рис. 2.1.).

Оцінюючи відповідь на друге запитання щодо компонентів, які входять до складу поняття педагогічний імідж, відповіді студентів були розподілені на три групи – ті, що стосуються зовнішніх характеристик педагога, ті, що

стосуються внутрішньо-психологічних характеристик та ті, які включають обидві названі вище групи. 13 опитаних, що складає 48% від загальної кількості, включили до компонентів педагогічного іміджу лише зовнішні показники, такі як одяг, зачіска, манера себе поводити, постава, хода, манера говорити. 5 студентів (19%) під час виділення компонентів іміджу вчителя назвали характер вчителя, техніку і стиль спілкування, наявність педагогічного такту, тощо. 33% респондентів що складає 9 осіб в своїй відповіді звернули увагу на обидва боки даного питання, поєднавши зовнішні і внутрішні характеристики в єдине ціле. Такий результат свідчить про досить високий рівень розуміння складових частин педагогічного іміджу а також показує, що зовнішні риси вчителя відіграють більш важливу роль в формуванні ставлення до нього студентів, аніж внутрішньо-психологічні характеристики. Результати даних представлено у рисунку 2.2.

Рисунок 2.1. Розуміння поняття педагогічний імідж

Третє питання нашого опитування стосувалося важливості педагогічного іміджу вчителя для успішної організації навчального процесу. Проаналізувавши відповіді студентів нами були отримані такі результати. Абсолютна більшість – 23 студенти, що складає 85% від загальної кількості опитаних – з упевненістю заявили, щ імідж вчителя впливає на навчальний процес. Більшість з них

аргументували власну відповідь з боку організації педагогічного спілкування зі студентами. На їхню думку, позитивний імідж викладача сприяє завоюванню поваги і авторитету серед учнів, створює додаткову мотивацію до навчання і сприяє налагодженню контакту та ефективної взаємодії. 3 студенти, що складає 11%, дали заперечну відповідь на дане запитання, аргументувавши його тим, що на ефективність навчального процесу впливає, в першу чергу, професійна компетенція викладача, рівень володіння ним навчальним матеріалом, тощо. 1 студент утримався від відповіді (той самий студент, який відмовився давати відповідь на перше запитання). Дані узагальнено у рисунку 2.3.

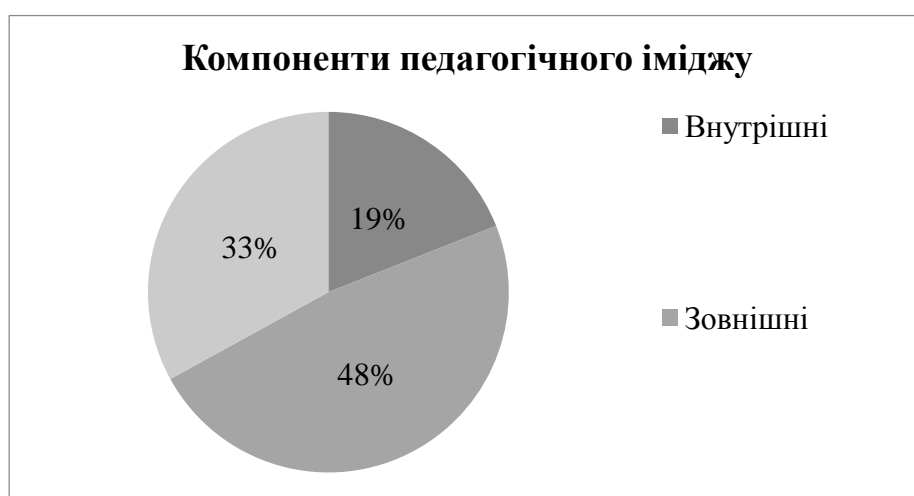

Рисунок 2.2. Компоненти педагогічного іміджу

Усвідомлення важливості і значимості професійного іміджу майбутнього викладача зов є позитивним моментом тому, що є першим кроком на шляху до цілеспрямованого формування його у самих студентів і створює базу для закладення підґрунтя внутрішньої мотивації до самовдосконалення на шляху до досягнення професійного ідеалу.

У результаті проведеного анкетування стало відомо: що перше враження впливає на подальше ставлення до викладача – це підтвердила переконлива більшість опитаних – 58%. Щодо зовнішнього вигляду (зачіска, підбір кольорів в одязі, стиль, акуратність тощо), то 45,4% респондентів відзначили, що це є

важливим аспектом іміджу викладача.

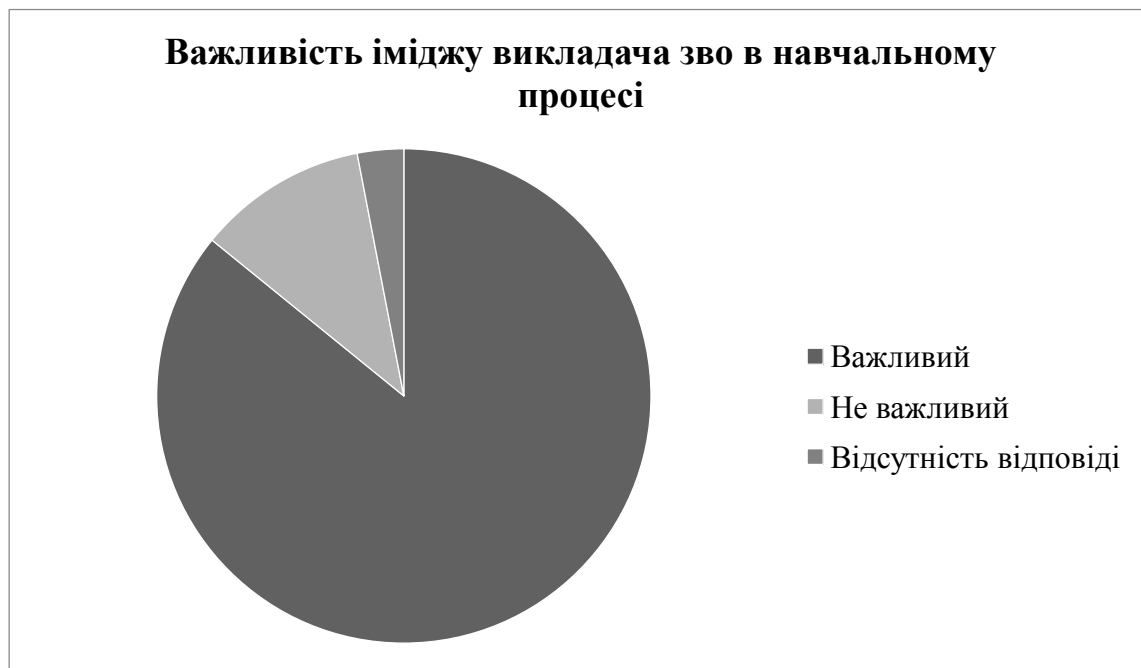

Рисунок 2.3. Важливість іміджу майбутнього викладача зво в навчальному процесі

Не знайшло підтвердження припущення щодо того, що молодші за віком викладачі викладають цікавіше, ніж старші. Так, серед опитаних студентів 28% не погодились з цим твердженням проти 23,3%, які погодились, а 44% відзначили, що їм важко визначитись.

Отже, вік є формальною ознакою, яка не має великого значення для процесу взаємодії вчитель-учень. Підтвердилось припущення щодо важливості чуток та «легенд», які продукують студенти старших курсів, на формування ставлення до викладача: так 61% студентів відзначили, що такі розповіді впливають(безумовно так – 29% , скоріше так – 32%). Цікавими виявились результати щодо демократичності у стосунках, 74% студентів магістратури (безумовно так – 24%, скоріше так – 52%) прагнуть якомога більш наближених до рівноправних з викладачами стосунків, та пригадуючи свій шкільний досвід наголошують на перевагах демократичного стилю спілкування вчителя з учнями.

Наступним етапом нашого дослідження стало проведення анкетування,

метою якого було з'ясування тих компонентів педагогічного іміджу майбутнього викладача зво, які є найважливішими для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр». Всім респондентам було запропоновано список основних компонентів іміджу педагога, які студенти мали розташувати в порядку зростання важливості і значимості в шкалі від 1 до 10.

1. З перерахованих нижче п'ятнадцяти складових педагогічного іміджу оберіть 10 найбільш значимих, на вашу думку, і розташуйте їх у порядку зростання за шкалою від 1 до 10, де 1 – найбільш значима якість і 10 – найменш значима.

- 1) Зовнішній вигляд.
- 2) Одяг.
- 3) Культура поведінки, гарні манери.
- 4) Манера спілкування.
- 5) Стиль педагогічного спілкування.
- 6) Професіоналізм.
- 7) Широкий кругозір.
- 8) Моральні якості особистості.
- 9) Вольові якості особистості.
- 10) Виразна міміка та вміння нею керувати.
- 11) Вміння знаходити спільну мову з людьми.
- 12) Самоповага та високий рівень почуття власної гідності.
- 13) Особиста привабливість і чарівність.
- 14) Тембр і сила голосу.
- 15) Ораторські здібності.

2. Обґрунтуйте вибір найбільш і найменш значимого, на вашу думку, компоненту.

3. Наведіть приклад педагога який, на вашу думку, володіє всіма або більшістю характеристик, визначених Вами в якості найбільш значимих.

4. Які з обраних вами компонентів притаманні особисто Вам? Над формуванням яких компонентів, на Вашу думку, ще слід працювати?

Після обробки результатів дослідження нами були отримані наступні дані. Серед найбільш значимих компонентів професійного іміджу майбутнього викладача зво студенти визначили зовнішній вигляд, манеру спілкування та професіоналізм. На середині шкали розташувалися такі якості педагога, як моральні якості особистості, культура поведінки, гарні манери, одяг, виразна міміка та вміння нею керувати. На найнижчих позиціях опинилися особиста привабливість і ораторські здібності майбутнього викладача зво а також здатність знаходити спільну мову з людьми. Цікавим є те, що тембр і силу голосу, вольові якості особистості та високий рівень самоповаги більшість студентів (75%) взагалі не включили до десятки.

Ми розташували отримані дані на рисунку 2.4.

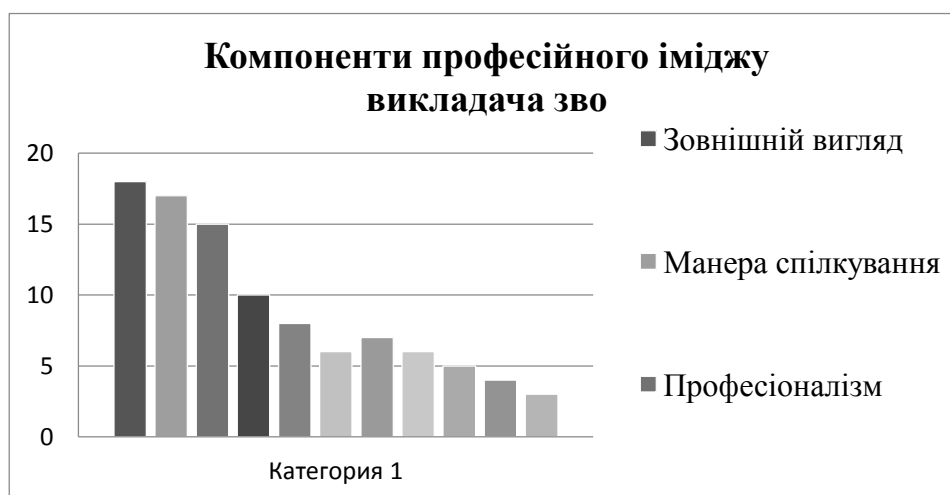

Рисунок 2.4. Компоненти професійного іміджу майбутнього викладача зво

З огляду на отримані нами результати можна зробити висновок, що студенти магістратури як денного та і заочного відділення мають правильне уявлення про позитивний імідж майбутнього викладача зво. Той факт, що професіоналізм і зовнішній вигляд знаходяться на найвищих позиціях в даному списку дає можливість судити про комплексне уявлення про педагогічний імідж – студенти вбачають у вчителів не лише фахівця власної справи, а й

особистість, що свідчить про усвідомлений погляд на сутність майбутньої професії.

Що стосується аргументації наведених відповідей то 78 % респондентів (21 студент) не надали ґрунтовної відповіді на дане запитання. 6 студентів (22%) пояснили власну відповідь коротко і тезово, що свідчить про оцінку даних складових педагогічного іміджу на інтуїтивному рівні під час виконання завдання анкети.

Також важливо, на нашу думку, звернути увагу на гендерний аспект дослідження який, вплинув на результати, саме у відповідях представників сильної статі на перше місце був винесений зовнішній вигляд, професіоналізм та культура поведінки вчителя. У відповідях дівчат в якості найважливіших виступили моральні якості, особиста привабливість та розвинена міміка і здатність нею керувати. Це пояснюється тим, що представниці жіночої статі сприймають вчителя, в першу чергу, як особистість, оцінюючи його з емоційної точки зору. Підхід чоловіків же більш прагматичний, для них має значення професіоналізм викладача і його педагогічна компетентність.

Розглянемо здатність студентів правильно визначати і аналізувати рівень сформованості професійно-педагогічного іміджу у викладачів з якими їм доводиться спілкуватися кожного дня у Запорізькому національному університеті. Отримані результати здивували тому, що думки студентів розділилися практично порівну (52% на 48%). 14 студентів в якості викладача, що володіє всім спектром компонентів позитивного іміджу обрали куратора їх академічної групи.

Що стосується наступного викладача, якого обрали 13 студентів в якості ідеального прикладу педагогічного іміджу, то ним виявився завідувач кафедри. Серед аргументації на її користь респондентами були використані такі фактори, як завжди презентабельний і охайний зовнішній вигляд, тактовність, стриманість, доброзичливість, гарне знання власного предмету а також обізнаність з кола загальноосвітніх питань, що робить його цікавим співрозмовником.

Таким чином можна зробити висновок, що оцінка професійно-педагогічного іміджу викладачів вищої школи в студентів-магістрів досить об'єктивна і, більшою мірою, не упереджена, що свідчить про високий рівень професійної підготовки.

Метою останнього питання нашої анкети було виявлення рівня об'єктивності самооцінки студентів на предмет сформованості професійного іміджу і готовності до викладацької діяльності а також визначення рівня мотивації і готовності до самовдосконалення. Практично всі студенти дали досить узагальнені відповіді на останнє запитання. 12 студентів, що складає 44% від загальної кількості респондентів вважають, що більшість названих характеристик притаманні їм вже зараз. 10 студентів (37%) оцінили рівень сформованості компонентів власного професійного іміджу як недостатній. 19% (5 студентів) не змогли чітко визначитися з власною відповіддю, наголосивши на тому, що володіють, на даний момент, лише деякими компонентами педагогічного іміджу, а над формуванням останніх слід працювати в майбутньому.

Що стосується рівня мотивації до створення власного ідеального образу педагога, то її рівень є досить високим. 75% студентів (20 осіб) з впевненістю заявляють, що вважають за необхідно працювати над собою з метою покращення власного професійного іміджу який, на їхню думку, має важливе значення для подальшої професійної діяльності, завоювання авторитету в колективі, тощо. Подібна думка дає змогу прогнозувати позитивний результат формувального експерименту, адже внутрішня мотивація, бажання та усвідомлення необхідності самовдосконалення – одна з найголовніших запорук успіху в процесі формування педагогічного іміджу.

25% опитаних нами студентів не вважають за необхідне здійснювати будь-яку діяльність, спрямовану на формування в них позитивного професійного іміджу. З 7 студентів які дали таку відповідь двоє впевнені в тому, що вже володіють всіма особистими і професійними якостями, необхідними їм в професійній діяльності, а п'ятеро – не збираються працювати

в сфері викладацької діяльності.

Наведені нами дані узагальнено в рисунку 2.5.

Рисунок 2.5. Мотивація до професійного самовдосконалення

Таким чином можна зробити висновок, що студенти-магістри мають досить чітке уявлення про поняття «педагогічний імідж» та його структурні компоненти, володіють високим рівнем об'єктивної самооцінки, усвідомлюють широкий спектр можливостей для самовдосконалення і готові використати ці можливості в процесі подальшої професійної діяльності. Студенти магістратури мають великий досвід спілкування як і з викладачами вищої школи, так і з вчителями початкової школи на основі якого вони і мають змогу робити висновки.

Також нами була проведена дослідницька робота в колективі викладачів кафедри «Педагогіки та психології освітньої діяльності» з метою виявлення їх готовності до виховної діяльності з формування позитивного професійного іміджу в студентів-магістрів. Діагностувати рівень сформованості позитивного іміджу серед самих педагогів, на нашу думку, не є доцільним, тому що імідж це, в першу чергу, те враження, яке справляє викладач на оточуючих, як емоційно забарвлений стереотип сприйняття образу вчителя у свідомості вихованців, колег, соціального оточення, у масовій свідомості. А готовність до

виховної діяльності дозволить виявити, наскільки необхідним є підвищення професійної компетентності викладачів в даному напрямку. Нами було опитано 10 викладачів кафедри дошкільної і початкової освіти і кафедри педагогіки та психології освітньої діяльності яким запропонували дати відповіді на питання наведеної нижче анкети.

Тест.

Самовизначення готовності педагога до виховної роботи.

Блок 1. Мої орієнтації в методиці виховної роботи.

1. У центрі уваги вашої виховної роботи особистість студента.
2. Ви вважаєте, що до позитивного результату можна прийти, освоївши досвід інших викладачів.
3. Ви можете реалізувати педагогічну ідею в практиці?
4. Ви знаєте, в чому полягають нові технології виховання?
5. Ви добре орієнтуєтесь в сучасних методах виховної роботи у ЗВО?
6. Ви вважаєте, що явка на всі заходи, що проводяться в ЗВО, обов'язкова для всіх студентів?
7. Ви віддаєте перевагу користуватися готовими методичними розробками?
8. Ви добре знаєте своїх студентів?
9. Якщо ви не впевнені у виховній роботі ви віддаєте перевагу звернутися до методичної літератури?
10. У вас часто виникають оригінальні ідеї в виховній діяльності?
11. Ви виявляєте цікавість до виховної діяльності своїх колег?
12. Ви з радістю ділитесь своїми методичними знахідками у вихованні?
13. Вас дратують успіхи колег у вихованні?
14. Ви відчуваєте труднощі у виборі форм і методів виховної роботи?

Блок 2. Чи можу я організувати виховний процес.

1. Ви можете назвати 3 виховних проблеми? (Назвіть).
2. У своїй діяльності ви строго прямуєте логіці виховного процесу?
3. Для вас привабливий творчий союз з іншими викладачами?

4. Ви вважаєте, що у вас немає проблем, а проблеми є у ваших студентів?
5. Ви організована людина?
6. Ви допомагаєте студентам приймати рішення?
7. Ви відповідаєте на питання студентів наскільки можливо терпляче і чітко?
8. Ви ніколи не говорите студентові, що він гірший за інших.
9. Ви ніколи не караєте студента приниженням?
10. Ви ніколи не хвалите студентів безпредметно і нещиро?
11. Чи заохочуєте ви в студентах прагнення до самостійності?
12. Ви довіряєте своїм студентам?
13. Чи вважаєте ви, що викладач, вчитель завжди правий?
14. Чи вмієте ви з гумором виходити з неприємних ситуацій?
15. Ви нетерплячі з тими, хто не відразу розуміє, чого від нього хочуть?
16. Організуючи виховну діяльність, ви орієнтуєтесь на інтереси студентства?
17. Ви завжди аналізуєте свою виховну діяльність?

Після відповіді на запитання обох блоків викладачам було запропоновано самостійно підрахувати власні результати і сумувати дані за обома блоками. Отже, за результатами проведеного анкетування нами були зроблені такі висновки. 5 викладачів, що складає 50% від загальної кількості опитаних нами, мають високий рівень готовності до виховної роботи. Вони мають великий досвід організації виховної діяльності, яким щедро діляться з колегами. Вони джерело ідей, заражають своєю енергією інших. Успіхи колег радують так само, як свої. Якщо трапляється конфлікт, то, розмірковуючи, хто в ньому винен, звичайно викладачі починають з себе. Вони вміють критично осмислити і проаналізувати свою діяльність, користуються авторитетом у студентів і колег.

Вільно орієнтуючись у виборі методів виховної роботи при їх виборі дані викладачі враховують умови, в яких протікає діяльність, особливості колективу, індивідуальні особливості студентів. Вони вирішують головну

проблему – розвиток особистості.

4 викладача (40% від загальної кількості) продемонстрували середній рівень готовності до успішної організації і здійснення виховної діяльності, до складу якої входить також процес формування професійного іміджу. Головна їх помилка в тому, що вони не завжди послідовні в організації виховної діяльності. Варто було б чітко продумувати цілі і завдання, які необхідно реалізувати. При виборі форм роботи ці викладачі надають перевагу традиційним, перевіреним. Вони цікавляться досвідом інших, але не завжди прагнуть реалізувати цікаві ідеї в своїй практиці. Часто приймають рішення самі, а треба заохочувати в студентів прагнення до самостійного прийняття рішень. Для підвищення ефективності роботи з формування професійного іміджу їм слід більше покладатися на співпрацю зі студентами і педагогічним колективом.

Один викладач, що складає 10% від загальної кількості респондентів виявив майже повну неготовність до організації виховної діяльності серед студентів. Цікавим є те, що студенти характеризують даного вчителя як професіонала але авторитарну особистість, що тяжіє до примусових методів в роботі зі студентами.

Отримані нами дані узагальнено у рисунку 2.6.

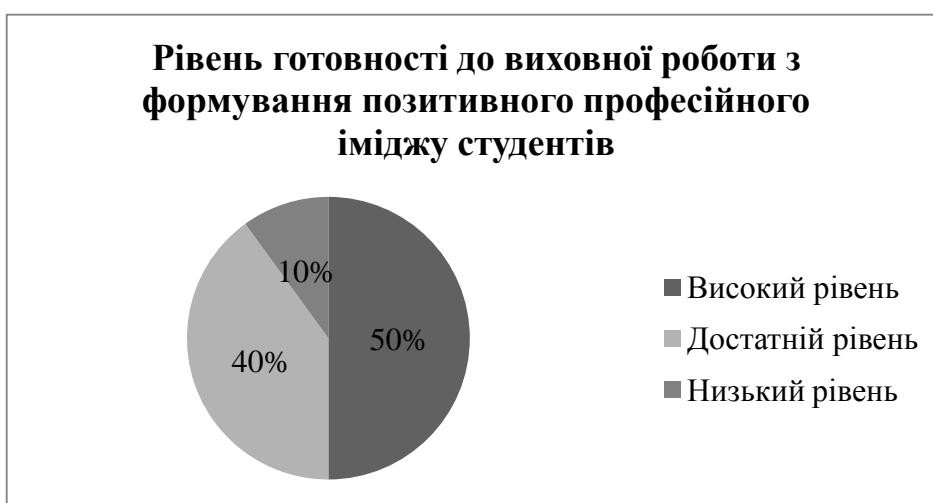

Рисунок 2.6. Рівень готовності до виховної роботи з іміджу студентів

Таким чином, за результатами констатувального експерименту, проведеного з двома академічними групами студентів-магістрів Запорізького національного університету та шістьма викладачами нами були сформульовані такі висновки. Студенти-магістри мають досить чітке і правильне уявлення про поняття «педагогічний імідж» та його структурні компоненти а також усвідомлюють значення іміджу для майбутнього майбутнього викладача з во в побудові навчально-виховної взаємодії. Також опитані нами респонденти здатні досить об'єктивно оцінювати рівень сформованості позитивного іміджу педагога на реальних прикладах, але що стосується самооцінки ними власного образу виникають труднощі, пов'язані з дещо завищеним рівнем самооцінки деяких студентів. Отже, стає очевидним необхідність проведення в колективі студентів виховної роботи, спрямованої на формування позитивного професійного іміджу їх як майбутніх викладачів з во. Так як відповідальність за проведення даної роботи лежить, в першу чергу, на викладачах ЗВО, важливим було визначити рівень їх готовності до проведення даної роботи який виявився, в цілому, досить високим, що створює гарні перспективи подальшої діяльності.

2.2. Напрямки роботи з формування педагогічного іміджу студентів, майбутніх викладачів з во

Проаналізувавши результати констатувального експерименту ми дійшли до висновку, що в студентів 1 курсу магістратури педагогічний імідж сформований частково, з чого виходить необхідність проведення системи роботи з формування професійного іміджу під час проходження педагогічної практики та підготовки до неї.

Метою формувального експерименту стала розробка програми з формування педагогічного іміджу студентів магістратури, майбутніх викладачів з во.

Вихідними положеннями нашого експерименту слугували дані про те, що

під час формування іміджу вчителя реальні якості тісно переплітаються з тими, які приписує йому оточення. Імідж охоплює зовнішність, манеру одягатися, стиль спілкування, поведінки, мислення. Інакше кажучи, це мистецтво «керувати враженнями».

Важливим для проведення експерименту було положення про те, що імідж майбутнього викладача зовсім не формується спонтанно, а є результатом цілеспрямованої роботи вчителя над собою в контексті вибудови взаємопоєднаних компонентів: когнітивного, габітарного, комунікативного або вербального та кінетичного [34, с. 45]. Формування іміджу – процес, для якого характерні всі компоненти процесуальності а саме цілемотивований, когнітивний, діяльнісний та оцінно-рефлексивний компоненти, значення яких було враховано під час побудови моделі виховної роботи.

Під час розробки програми з формування педагогічного іміджу студентів магістратури ми спиралися на такі принципи побудови технології формування іміджу.

Відповідно до першого принципу думка про педагога може сформуватися на основі прямої імідж формуючої інформації, причому вона може усвідомлювати і не усвідомлювати людиною, так як знаходиться в його підсвідомості і проявляється лише у вигляді тих чи інших почуттів [35]. Впливаючи на людей з метою створення у них потрібного думки, необхідно впливати не тільки на їх свідомість, а й на підсвідомість, щоб у них поза волею виникло приємне відчуття, пов'язане з вашим ім'ям.

Другий принцип можна сформулювати так: створюючи свій імідж, слід більшою мірою впливати на підсвідомість людей, ніж на їх свідомість. Думка, що виникла у людини під впливом підсвідомої інформації, стає її власною, бо неочевидне джерело цього почуття. Оскільки люди більше довіряють собі, ніж іншим, то і підсвідомій думці вони будуть довіряти більше, ніж думці свідомій.

Під час розробки програми роботи з формування у студентів педагогічного іміджу в процесі проходження педагогічної практики та підготовки до неї за основу нами була взята комплексна класифікація, що

поєднує в собі технологічні розробки таких науковців, як Н. Гузій [17], К. Роджерса [72], в рамках якої побудова професійного іміджу майбутнього викладача зов складається з п'яти етапів: 1 етап – сприйняття образу, на основі якого буде будуватися цілісний імідж; 2 етап – аналіз інформації та уявна корекція сприйнятого образу відповідно до ідеального образу та індивідуальних особистостей того, хто сприймає; 3 етап – використання (примірювання, програвання) окремих елементів бажаного іміджу; 4 етап – «уживання, входження» в образ; 5 етап – привласнення та індивідуалізація обраного (бажаного) образу.

Нами були використані такі методи і технології формування професійного іміджу майбутніх викладачів зов:

- метод вербалізації;
- метод візуалізації;
- метод акцентування інформації;
- метод бесіди;
- метод самоаналізу і самооцінки;
- метод аналізу досвіду діяльності;
- елементи тренінгових технологій;
- інтерактивні технології;
- технології проблемного навчання.

Першим етапом нашої роботи було забезпечення сприйняття студентами образу, на основі якого буде будуватися їх індивідуальний педагогічний імідж. Але перед початком будь-якої діяльності необхідним елементом є мотивація до цієї діяльності, і процес формування іміджу не є виключенням. Залежно від переважаючого типу мотивації (психологічна мотивація, пов'язана з потребою людини у підвищенні своєї самооцінки, результатом чого стає досягнення психологічного комфорту та прагматична мотивація, пов'язана з бажанням використати імідж для більш ефективного соціального впливу і досягненні за його допомогою тих чи інших зовнішніх цілей) С. Шерелігіна поділяє індивідуальний імідж на імідж, орієнтований на самовідчуття і сприйняття

[45, с. 10]. Перший характеризується проєкціюванням певних рис, властивих особистості, на широку аудиторію; другий – створенням образу за допомогою особливостей, що вимагаються аудиторією, але не притаманні самій особистості.

З метою пробудження у студентів магістратури стійкої внутрішньої мотивації до побудови індивідуального педагогічного іміджу одного з названих вище типів нами був проведений семінар-колоквіум, присвячений аналізу видатних особистостей зі сфери педагогічної діяльності на визначення типу їх педагогічного іміджу – позитивного чи негативного. В процесі обговорення ми прийшли до висновку, що наявність позитивного іміджу є надзвичайно важливим фактором в професійній діяльності педагога, сприяє успішній організації спілкування зі студентами та колегам, є запорукою гарної репутації педагога у вищому навчальному закладі і за його межами. Після закінчення семінару-колоквіуму був проведений так званий фід бек в письмовій формі. Студентам було запропоновано дати відповідь на одне єдине запитання: чи вважаєте ви за необхідне працювати над формуванням у себе позитивного педагогічного іміджу? 85% студентів дали ствердну відповідь, що є показником ефективності проведеної форми роботи на даному етапі.

Надалі під час проведення виховних годин, лекційних та семінарських занять і навіть засідань студентського самоврядування протягом двох тижнів ми продовжували формувати мотиваційну базу для подальшої діяльності, стимулювали студентів до критичної самооцінки, пробуджували бажання до самовдосконалення.

На цьому ж етапі було використано інтерактивні технології, а саме проведена рольова гра «Я – ідеальний педагог» із залученням вчителів початкової школи та викладачів педагогічних і психологічних дисциплін, а також штатного психолога університету. В процесі даної гри студенти мали можливість приміряти на себе різні образи педагогів і програти їх в процесі взаємодії один з одним. Найважливішим етапом даної роботи слугував взаємний аналіз образів один одного під керівництвом психолога. Наприкінці

гри було використано елементи проектної технології: кожному студенту було запропоновано скласти схему модель «Педагог яким я хочу бути» і представити з обґрунтування в під час індивідуальної бесіди з викладачем. Кожен студент мав змогу обговорити власну модель і скоригувати її з педагогом особисто.

Другим етапом виступає аналіз інформації щодо поняття, структури і особливостей іміджу майбутнього викладача зовнішнього і уявна корекція ідеального образу відповідно до власних індивідуально-психологічних особливостей і мотивів.

На основі експериментальних даних (отриманих в процесі спостережень за діяльністю магістрів під час педагогічної практики та індивідуальних бесід з ними) ми можемо говорити, що мотивація у магістрів під час педагогічної практики різна. Основними мотивами, щодо зміни та створення собі іміджу під час педагогічної практики є:

1. Бажання не втратити авторитет у викладачів.
2. Страх підвести свого наукового керівника.
3. Бажання підвищити свій авторитет у студентів, викладачів та вчителів.
4. Бажання завоювати симпатії учнів, в групах яких проходила педагогічна практика.
5. Бажання підвищити ефективність роботи студентів.
6. Задоволення особистої потреби самовдосконалення, новизни праці та прояв творчого потенціалу.
7. Бажання утвердити новаторство (у стилі спілкування з учнями та зовнішньому образі сучасного педагога) у початковій школі.

При цьому в багатьох студентів дані мотиви можуть комбінуватися. У відповідності до даних мотивів кожен проводить аналіз і корекцію ідеального образу, створеного на початку роботи.

На даному етапі важливим є інформування студентів з теми «імідж майбутнього викладача зовнішнього» та стосовно сучасних вимог до побудови даного іміджу і реалізації його в практичній діяльності. З цією метою нами були

проведені виховні години, семінари, організована зустріч із керівником школи «Педагогічної майстерності» Запорізького національного університету, яка була присвячена темі особливостей професійного іміджу сучасного педагога. Також нами було використано такі форми інформаційної роботи, як аналіз наукових публікацій, присвячених даній темі.

Третій етап роботи з формування професійного іміджу педагога, майбутнього викладача зовсім передбачав програвання окремих елементів ідеального іміджу, примірювання окремих ролей. Використовуючи техніку програвання іміджу ми передбачали зміну реального образу на бажаний. Для цього пропонували студентам показати як один образ може трансформуватися в інший. В роботі із студентами магістратури ми використовували арт-прийом: зображення бажаного образу в уяві та засобами мистецтва (малювання, комп'ютерне програмування).

Студенти мали змогу програти самотійно окремі елементи ідеального образу педагога, яким хочуть стати, під час проведення наступних форм роботи.

- Проведення тренінгу «Грамматика спілкування, або кілька слів про комунікативну підготовку педагога» (за О. Гордійчук). Під час проведення тренінгу продовжилася робота з розширення знань студентів з окремих елементів позитивного іміджу педагога. Крім того, кожен мав можливість потренуватися в реалізації різних стилів педагогічного спілкування зі студентами в якості вчителя, з колегами-вчителями та керівними органами вищого навчального закладу. Кожен студент мав чітко сформульовану мету, якої необхідно було досягти, використовуючи різні форми спілкування і підходи. Завдяки цьому студенти-магістранти самотійно робили висновок щодо ідеального стилю педагогічного спілкування в залежності від мети і умов його реалізації.

- Проведення теоретичного семінару «Стиль педагогічного спілкування при формуванні позитивного іміджу вчителя засобами самопрезентації». Не зважаючи на те, що інформативна функція даної форми роботи переважала,

важливим елементом тут слугувала самопрезентація, навчитися якої студенти мали змогу під час роботи в малих групах. Нами було встановлено, що інтерес або зацікавленість студентів у комплексі дозволяють вирішити завдання самовизначення, самовдосконалення та особистого зростання, досягнення професійної майстерності та ділового успіху, гармонійного відношення із світом та до себе самого.

- Проведення семінару-тренінгу для студентів магістратури «Використання невербальних засобів спілкування для встановлення контакту». Даний семінар складався з двох частин: інформативної та діяльнісної. Під час першого етапу студенти мали змогу розширити власні знання про стиль одягу, зовнішності, манери, засоби невербального спілкування (жести, міміка, постава, хода, тощо) а також їх значення в сприйнятті викладачами, студентами і колегами-вчителями.

Наприклад: прокоментуйте кожне з п'яти фото. Назвіть помилки в зовнішньому вигляді ділових людей або вкажіть на їх відсутність (див. додаток А).

Під час практичної частини відбувався аналіз фото, відеозаписів з фрагментами лекційних та семінарських занять, проведених вчителями різного рівня підготовки, а також вправляння у виробленні правильної постави, впевненої ходи, тощо. Додаткову мотивацію було створено під час роботи в парах, коли студентам було запропоновано визначити емоцію, яку доносить партнер без допомоги слів або міміки обличчя – лише за допомогою жестів, постави. Результатом проведення даного тренінгу стало вправляння у примірюванні на себе елементів габітарного і невербального іміджу майбутнього викладача зво.

Подальші елементи програвання бажаного образу були реалізовані студентами безпосередньо під час проходження педагогічної практики.

Із студентами – магістрами ми проводили роботу по формуванню педагогічного габітарного іміджу також під час виховних годин: здійснювали стилізацію образу педагога, будували індивідуальний портрет, прогнозували і

створювали віртуальний раціональний гардероб вчителя, здійснювали підбір аксесуарів, що розглядалися нами як барометри іміджу.

Спільно із студентами ми з'ясували, що візуальними засобами виразності габітарного іміджу є стиль та колір одягу, особливості зачіски, характер аксесуарів. Для ділового стилю характерні прості елегантні риси, незначна кількість елементів. Все складає уявлення зібраності, наявності мети та ділового настрою, підкреслює елегантність, рівновагу естетичної корекції та концентрації образу, виконується акцентування сильних сторін педагога, що викликає повагу до нього. Готуючись до зустрічі із учнями під час практики в якості вчителів, студенти – магістранти намагались дотримуватись цих еталонів.

Четвертим етапом формування іміджу майбутнього викладача зов є уживання або входження в образ. Даний етап відбувався вже під час проходження студентами педагогічної практики. Наша діяльність на цьому етапі полягала в індивідуальному та груповому консультуванні студентів з питання вдалого або невдалого входження ними в образ, побудований на початку нашої роботи. Велике значення для утвердження мотивації до саморозвитку відіграв етап первинного знайомства з аудиторією в якості вчителів. Студенти-магістранти мали змогу наочно побачити, як залежить ставлення до вчителя від його зовнішнього вигляду, впевненості в собі, манері триматися, тощо.

Після перших днів практики навіть ті студенти, які не надавали особливого значення іміджу в навчальному процесі, змінили свою думку повністю або частково. На такий результат вплинуло ставлення до них студентів, що з'явилися на навчальні заняття в неформальному одязі, з великою кількістю косметики, прикрас поставилися не серйозно, в деяких випадках навіть відмовлялися виконувати поставлені магістрантами вимоги та правила, не сприймаючи їх в якості викладачів.

Додаткової уваги потребували елементи кінетичного та вербального іміджу. Під час проведення індивідуальних бесід зі студентами а також

спостереження за їх професійною діяльністю ми дійшли висновку, що проведені нами перед початком практики форми роботи не були достатньо ефективними. Це пояснюється також тим фактом, що імідж вчителя надзвичайно залежить від його індивідуально-психологічних характеристик, коригування який потребує більшої кількості часу, ніж декілька місяців. Більшості студентів було дуже складно впоратися з хвилюванням під час проведення навчальних занять, що пов'язане з недостатньою кількістю досвіду роботи і нерозвиненими навичками самоконтролю. Через це їм не вдалося уникнути зайвих рухів, що демонструють знервованість (крутіння ручки в руках, стискання кулаків, тощо). Також проблемою стало контролювання пози – 80% студентів-магістрантів несвідомо займали позу, що повністю передає їх внутрішній стан (руки в боки – бажання домінувати, тяжіння до авторитарних методів; схрещені руки перед грудьми – невпевненість у власних силах, тощо).

Побачивши рівень даної проблеми нами було прийняте рішення про проведення психологічного тренінгу «Засоби невербального спілкування» а також засідання круглого столу, присвячене темі «Вироблення прийомів і засобів успішного формування кінетичного іміджу вчителя». В проведенні даних заходів взяли участь всі 27 студентів-магістрантів, хоча відвідування не було заявлене як обов'язкове. Нашою метою було спонукати студентів до виявлення власного бажання та внутрішньої мотивації до змін на краще, до досягнення утвореного ними ідеального образу в процесі професійної діяльності.

Щоб добре зіграти свою роль, отримати визнання і популярність, потрібно знайти в образі або ролі – оригінальне поєднання якостей, що будуть забезпечувати органічність його втілення в життя. Артистизм є неодмінним атрибутом хорошого іміджу. Тому ми прагнули, щоб студенти запам'ятали, що імідж – це особиста творчість і він може бути піднесений до рівня справжнього мистецтва. З метою розвитку педагогічного артистизму нами був організований тренінг.

Розроблений нами тренінг артистизму педагога складається з трьох

частин. Першу з них складають вправи, спрямовані на формування і розвиток умінь, навичок і установок ефективного педагогічного спілкування: створення сприятливої, стимулюючої працездатності атмосфери педагогічного спілкування; вміння слухати і чути, дивитися і бачити; вміння правильно і виразно формулювати свої думки.

Друга частина тренінгу присвячена розвитку сенситивності, тобто чутливості в сприйнятті навколишнього світу. Це дає можливість підтримки сталих контактів зі студентами, ефективного планування, режисювання педагогічного процесу, а також подолання проблемних і конфліктних ситуацій у взаємодії зі студентами шляхом розвитку емпатії, рефлексії.

Третя частина присвячена тренінгу креативності, тобто швидкості, гнучкості та оригінальності мислення, а також толерантності, розкритості уяви, умінню жити і творити в передбачуваних педагогічною ситуацією умовах.

Результати даного тренінгу стали очевидними вже в перші дні проведення студентами навчальних занять. Якісно змінився їх підхід до взаємодії зі студентами, вони стали більш відкритими, цікавими, не боялися проявити себе, тим самим зацікавлюючи студентів, яким вони викладали. Під час проведення індивідуальних консультацій було виявлено не лише зростання умінь і навичок студентів, а й рівень задоволення ними власною діяльністю. Різко знизилася нервовість, підвищилася впевненість у собі, зросла віра у власні сили.

Для більш глибокої оцінки результатів нашої діяльності було проведено анкетування серед студентів, учнів вчителями в яких працювали наші піддослідні. Анкетування складалося з двох етапів – перший етап був проведений наприкінці першого дня практики, другий – після проведення описаного вище тренінгу, на другому тижні практики. Студентам запропонували відповісти на такі запитання:

1. Яке враження справляє на вас вчитель-практикант?
2. Чи вважаєте ви його професіоналом власної справи? Обґрунтуйте.
3. Чи вважаєте ви його гарною людиною? Обґрунтуйте.

4. Чи викликає вчитель-практикант у вас почуття поваги і бажання наслідування?

5. Які індивідуальні та професійні якості практиканта, на вашу думку, не відповідають вимогам, що висуваються до викладача зво?

По закінченні другого тижня практики нами були порівняні результати проведеного анкетування. Відповідно до них, на першому тижні практики позитивне враження про себе склало 20% практикантів (5 осіб). Студенти визначили їх як викладачів, що володіють високим рівнем педагогічної майстерності, є відкритими, доброзичливими, чесними та справедливими, розташовують до спілкування і викликають почуття поваги через охайний зовнішній вигляд, манеру триматися, тощо. 37% практикантів (10 осіб) склали двояке враження на студентів. Ті, яких студенти відзначили як професіоналів власної справи не приваблювали їх як особистості, не викликали бажання налагоджувати процес спілкування. 43% практикантів, нажаль, склали на студентів негативне перше враження. Причини такої оцінки були абсолютно різними – від неохайного зовнішнього вигляду, до занадто авторитарного, жорсткого або ж, навпаки, несерйозного тону спілкування.

Відповіді, отримані нами в кінці другого тижня практики, значно відрізнялися. 67% практикантів (18 осіб) отримали схвальні відгуки з боку студентів і були оцінені ними як ті, що безсумнівно викликають відчуття поваги і бажання наслідувати їх, відкрито йти на спілкування і налагоджувати ефективну взаємодію в навчальному процесі. 26% практикантів (7 осіб) все ще справляли двояке враження. Студенти відмітили деяку невідповідність їх поведінки і діяльності вимогам, що висуваються до викладача ЗВО. Вони відмітили, що дані практиканти не могли позбавитися від іміджу студента навіть знаходячись на посаді вчителя, викладача. І лише двоє студентів залишилося на низьких позиціях за рівнем сформованості педагогічного іміджу. Причина цього, на нашу думку, криється у тому, що ці студенти не бачать себе в ролі майбутнього викладача зво в майбутньому і через це рівень мотивації до формування професійного іміджу в них надзвичайно низький.

Проведені дослідження представлені нами у рисунку 2.7.

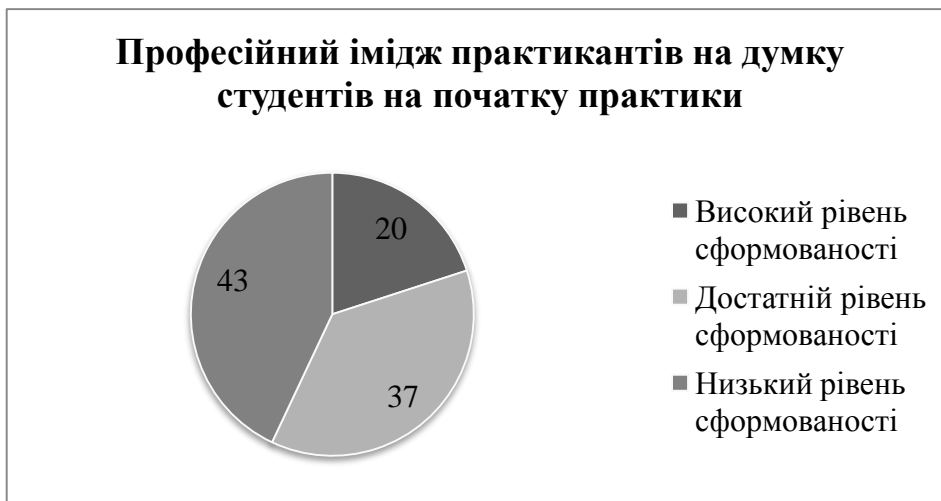

Рисунок 2.7. Професійний імідж практикантів на думку студентів на початку практики

Останнім, п'ятим етапом на шляху до формування у студентів-магістрів позитивного професійного педагогічного іміджу є привласнення ідеального образу, надання йому індивідуально-особистісних характеристик, реалізація так званої «Я-концепції педагога». Виховна діяльність на даному етапі полягала в проведенні групових консультацій з роз'яснення необхідності злиття ідеальних якостей педагогічного іміджу, привласнених студентами протягом реалізації попередніх етапів, з їх особистістю. Студентам було пояснено, що прояви індивідуальності майбутнього викладача зов, його поведінка під час навчальної та виховної взаємодії є провідним чинником становлення педагога. Здатність особистості до прояву індивідуального впливу залежить від власного типу, основних властивостей комунікативної, особистісної та мотиваційної структури людини. В подальшому це впливає на сприйняття педагога загалом, визначає бажання та мотивацію до самовдосконалення.

Було організовано інтерактивне заняття «Мій педагогічний імідж», яке складалося з декількох етапів. Метою даного виду діяльності став самоаналіз студентами власних досягнень в процесі професійного становлення,

співвіднесення їх з ідеалом, накресленим ними перед початком педагогічної практики і вироблення стратегії подальшого самовдосконалення. Діяльність студентів організовувалася у відповідності до схеми : Образ ідеальний + образ реальний = образ створений. Наприкінці інтерактивного заняття ми разом зі студентами-магістрами дійшли до висновку, що процес привласнення ідеального образу майбутнього викладача зво – процес довготривалий і комплексний, який починається з внутрішньої мотивації до позитивних змін.

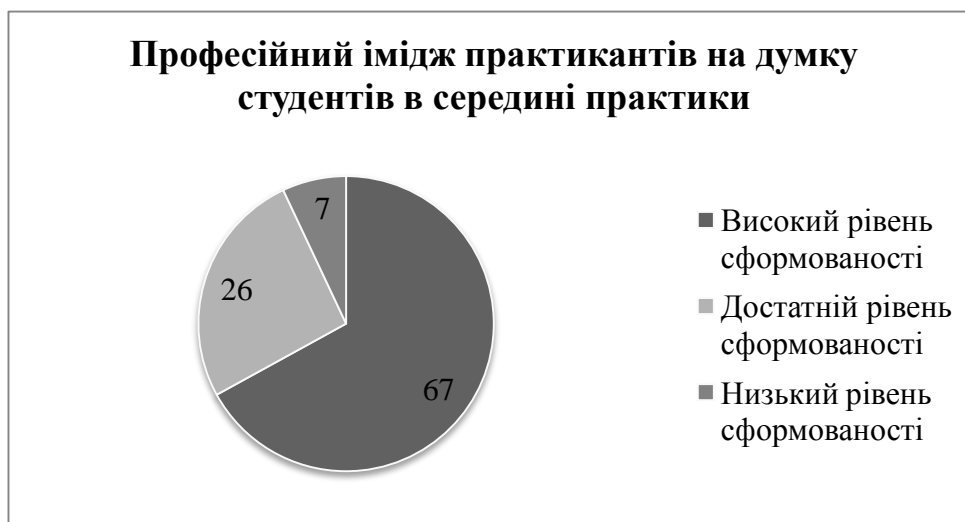

Рисунок 2.8. Професійний імідж практикантів на думку студентів в середині практики

Після реалізації розробленої нами системи роботи з формування професійного іміджу студентів магістрів майбутніх викладачів зво необхідним була перевірка її ефективності. Для цього ми використовували такі методи дослідження, як:

- аналіз;
- порівняння;
- узагальнення і систематизація;
- бесіда;
- анкетування;

- спостереження за студентами під час педагогічної практики;
- статистичний аналіз.

Першим етапом проведення констатувального експерименту було виявлення зміни в рівні теоретичних знань студентів з теми «імідж майбутнього викладача зво». На початку нашої роботи серед студентів переважало часткове та неправильне розуміння поняття «педагогічний імідж». Уявлення ж про складові компоненти іміджу вчителя у більшості студентів було правильним. Щоб прослідкувати динаміку змін стосовно цього питання нами був проведений круглий стіл – обговорення в якості зворотного зв'язку за результатами педагогічної практики. В ході даного заняття студентам задавалися ті ж самі питання, що і на початку дослідження, вони мали змогу вільно висловлювати власні думки і уявлення, глибину розуміння сутності досліджуваного явища. Отримані результати були досить позитивними. За нашою оцінкою, 82% опитаних (22 особи) по закінченні практики глибоко і повно розуміють поняття педагогічного іміджу, самостійно визначають найважливіші його компоненти. Студенти усвідомлюють важливість і значення іміджу в професійній діяльності майбутнього викладача зво.

Також нами було проведено низку індивідуальних бесід зі студентами для визначення зміни в їх ставленні до педагогічного іміджу вчителя та правильності сформованих уявлень про ідеальний образ, досягти якого вони мають прагнути. За результатами бесід ми відмітили такі основні моменти:

- студенти розуміють, що позитивний професійний імідж стає необхідною складовою конкурентоздатності фахівця;
- вони усвідомлюють, що професійний імідж – це синтез професійних якостей і компетентностей та особистісних якостей і зовнішності особистості, а не лише одна окрема їх частина чи набір характеристик;
- студенти-магістранти з упевненістю говорять про те, що позитивний професійний імідж майбутніх викладачів зво можливо сформувати, якщо цей процес буде включати цілеспрямовану і безперервну роботу з професійного і особистісного самовдосконалення;

- молоді люди розуміють, що формування професійного іміджу неможливе без оволодіння прийомами самопізнання та рефлексії;

- вони цілком усвідомлюють, що імідж не є постійною, стійкою характеристикою та потребує постійної роботи над ним і корекції через змінюваність зовнішніх обставин та внутрішніх чинників.

Надзвичайно важливим, на нашу думку, є те, що абсолютна більшість студентів виявляє зацікавленість у подальшому розширенні знань з даної теми, активно приймає участь в дискусіях і обговореннях, готові до критичної самооцінки і взаємному аналізу. 12 осіб розповіли про те, що розпочали власну роботу з дослідження професійного іміджу майбутнього викладача з во для складання ідеальної моделі для наслідування в майбутній професійній діяльності. 3 студенти взялися до самостійного спостереження за діючими викладачами Запорізького національного університету з метою вивчення особливостей їх професійного іміджу і його впливу на репутацію викладача серед колег і студентів. Отримані нами дані стосовно теоретичного розуміння поняття «педагогічний імідж», його складових компонентів та особливостей узагальнено у рисунку 2.9.

Рисунок 2.9. Кінцевий рівень теоретичних знань

Для перевірки зміни в ранжуванні компонентів педагогічного іміджу

майбутнього викладача з во за значенням нами була використана та сама анкета, що і під час проведення констатувального експерименту. Їх співвідношення практично не змінилося, зовнішній вигляд вчителя залишився на першому рейтингу в списку, на другому місці опинилася манера спілкування, а от на третє місце вийшли ораторські здібності людини. Змінилася також позиція професіоналізму – його студенти поставили на шосте місце в рейтингу найважливіших компонентів професійного іміджу вчителя. Визначальною особливістю є те, що не зважаючи на ранжування, скоротився розрив між відсотковими значеннями кожного з компонентів – 3-5%, тобто за значенням вони стоять майже на одному рівні. Крім того, 4 студенти написали всі компоненти на одному рядку, відзначивши рівний ступень їх впливу на сприйняття педагога з боку його оточення. Таке співвідношення дає можливість зробити висновок, що в процесі проходження педагогічної практики і участі в заходах з формування професійного іміджу студенти усвідомили значення кожного з компонентів для формування позитивного іміджу вчителя, наочно побачили і відчули на собі їх взаємопов'язаність і здатність інтегрально доповнювати один одного для складання цілісної картини зовнішнього враження.

Також нами було перевірено рівень мотивації студентів до професійного та особистісного самовдосконалення за допомогою бесіди з використанням елементів інтерактивних технологій спілкування. Ще до початку нашої роботи рівень мотивації був досить високим (75%), але під час проведення контрольної діагностики він зріс до 90%. – 24 студенти з упевненістю заявляють про бажання і необхідність роботи з формування у себе якостей, притаманних ідеальному, на їх думку, вчителю початкової школи, працювати над викоріненням в себе негативних і деструктивних якостей особистості якщо такі наявні, розвитком комунікативних навичок, навичок педагогічного спілкування, тощо. Поштовхом до цього служила практична діяльність студентів а також виховні години, присвячені взаємному аналізу і обговоренню результатів діяльності під час проходження практики.

Об'єктивно зріс рівень самооцінки студентів по закінченні проведеної нами роботи. В ході колективного обговорення студентам було запропоновано описати себе як вчителя за такою схемою: я вчорашній – я сьогоднішній – я завтрашній. Оцінивши відповіді магістрантів ми дійшли о висновку, що 80% студентів бачать власний професійний зріст, що відбувся за період проходження практики та підготовки до неї. Магістранти відмітили підвищення рівня впевненості в собі, полегшення спілкування, зріст рівня поваги до них з боку учнів, вчителями в яких вони працювали. При цьому важливим є те, що студенти магістратури відчули на собі вплив ставлення оточення на успіх професійної діяльності і особистої самореалізації майбутнього викладача зво.

Для визначення практичних результатів проведеної нами роботи а також ефективності запропонованої моделі для формування професійно-педагогічного іміджу сучасного майбутнього викладача зво нами було проведене спостереження за студентами в останні дні практики та протягом трьох днів по її закінченні. Готовність майбутнього вчителя до професійно-педагогічної діяльності у нових соціокультурних умовах визначається комплексом внутрішніх та зовнішніх якостей особистості, його індивідуальним іміджем, сформованими в процесі психолого-педагогічної підготовки до викладацької роботи у початковій школі навичками використовувати інструментарій побудови власного позитивного образу [23, с. 14]. Окрім того, індивідуальний імідж фахівця, що враховує специфіку його роботи, є одним із шляхів гуманізації освіти та підвищення ефективності педагогічної діяльності.

Виходячи з вищезазначеного, для визначення рівня сформованості професійного іміджу майбутніх випускників нами були обрані і виділені такі критерії:

- наявність теоретичних знань з педагогічної іміджелогії, глибоке усвідомлення поняття «педагогічний імідж», його складових та структурних компонентів, функцій і значення в професійній діяльності майбутнього викладача зво;

- сформованість практичних умінь і навичок, особистісних та

професійних характеристик, які є визначними для позитивного іміджу педагога;

- володіння вміннями і навичками професійної діяльності, педагогічного спілкування, самоаналізу та самовдосконалення;

- наявність стійкої внутрішньої мотивації до саморозвитку на шляху до професійного і особистісного становлення.

Відповідно до цих критеріїв ми розподілили всіх студентів, які брали участь в нашому дослідженні, за рівнем сформованості в них позитивного педагогічного іміджу, звернувши увагу на застосування теоретичних знань ними у власній професійній діяльності.

За результатами спостереження ми дійшли до висновку, що 20 студентів, що складає 75% від загальної кількості магістрантів мають достатній рівень сформованості позитивного професійного іміджу. Протягом практик в їх поведінці, манері одягатися, манері спілкування відбулися очевидні якісні зміни. Дані студенти не лише володіють чітким уявленням про ідеал сучасного майбутнього викладача зво, але й розуміють особливості що процес формування даного ідеалу є пролонгованим у часі, потребує значних внутрішніх зусиль і стійкого прагнення до позитивних змін. Майбутні вчителі вміють представити себе студентам і налагодити з ними ефективну взаємодію, засновану на демократичному стилі спілкування. Вони здатні керувати власними емоціями, підтримуючи впевненість в собі і викликаючи тим самим повагу з боку їх оточення. Студенти мають високий рівень розвитку ораторських здібностей та правильно і доцільно користуються засобами невербального спілкування. Крім того, вони розуміють прагнуть до подальших позитивних змін у майбутньому.

5 студентів, що складає 19% від загальної кількості магістрантів мають задовільний рівень сформованості професійного іміджу. Вони вміють триматися перед аудиторією, вдало використовувати вербальні і невербальні засоби спілкування для досягнення поставленої мети, володіють набором позитивних особистісних характеристик, важливих в професійній діяльності вчителя – впевненість, рішучість, відкритість до спілкування, тощо. Але їх одяг

і зовнішність все ж таки мають ситуативний характер і не завжди відповідають вимогам до зовнішнього вигляду педагога. Також дані студенти мають не досить сформовані навички педагогічного спілкування – вони тяжіють до проявів авторитаризму і диктатури як в аудиторії так і поза її межами, хворобливо реагують на критику у власний бік, а здатність до самокритики є одним з найважливіших компонентів професійного іміджу вчителя, запорукою його подальшого позитивного розвитку.

У двох студентів, що складає 7% від загальної кількості учасників експерименту, професійний імідж виявився сформованим на незадовільному рівні. Не зважаючи на володіння теоретичним знаннями з педагогічної іміджелогії, практичні уміння і навички їх застосування знаходяться на низькому рівні. Стиль їх спілкування, одягу і поведінки майже не змінився за період проходження педагогічної практики. При цьому ставлення до них оточуючих погіршилося – впав рівень поваги з боку одногрупників і викладачів. Саме ці студенти під час проведення констатувального експерименту виявляли найнижчий рівень мотивації. Дана ситуація пояснюється тим, що вони не бачать себе в майбутньому в ролі майбутнього викладача з во і навіть думають про зміну спеціальності, саме тому формування позитивного педагогічного іміджу не є для них самоціллю.

Дані, отримані нами в результаті спостереження, узагальнено у вигляді діаграми.

Таким чином можна зробити висновок, що систематична, цілеспрямована і ґрунтовна робота, направлена на формування в студентів магістратури позитивного педагогічного іміджу в поєднанні з проходженням педагогічної практики дала позитивні результати. Абсолютна більшість студентів по закінченні експерименту володіє практично повним арсеналом теоретичних знань і практичних умінь і навичок, що є складовими іміджу сучасного педагога і роблять його не лише професіоналом власної справи а й висококласним спеціалістом, який є ідеалом для наслідування, взірцем найкращих внутрішніх і зовнішніх характеристик особистості.

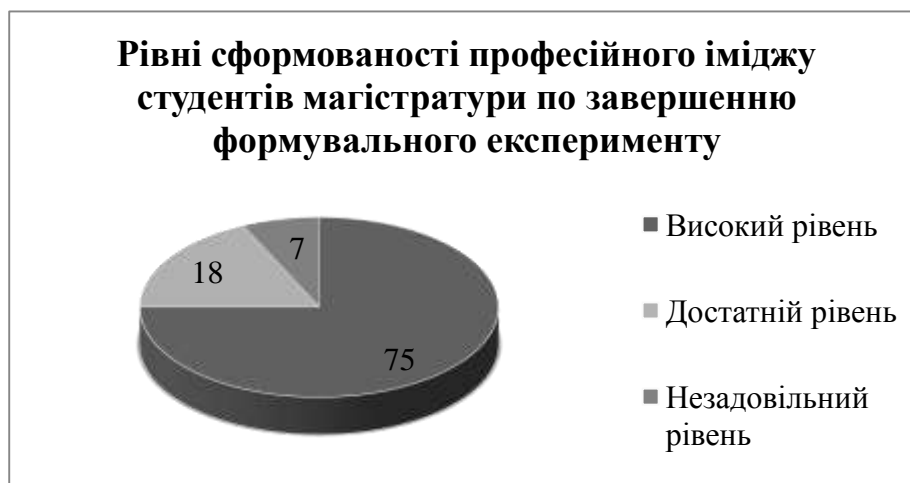

Рисунок 2.10. Рівні сформованості професійного іміджу студентів магістратури по завершенню формувального експерименту

Педагогічна практика зіграла вирішальну роль в іміджетворчому процесі тому, що вона стимулювала бажання студентів до власного самовдосконалення, сприяла загостренню емоцій і ввела магістрантів в ситуацію безпосередньої діяльності, дозволила їм проявити себе як вчителів, тим самим побачити позитивні і негативні риси власної особистості, які потребують конкретної роботи з викорінення або подальшого більш інтенсивного формування. Під час проведення колективних і індивідуальних бесід студенти висловили думку про те, що вони змогли на собі відчути відповідальність за ту справу, яку їм доведеться виконувати на посаді вчителя. Крім того, тема іміджу зацікавила магістрантів і вони почали самостійно шукати додаткову літературу та вправлятися у формуванні якостей, необхідних вчителіві.

Отже, можна зробити висновок, що розроблена нами система методів і форм роботи з формування професійного іміджу майбутніх викладачів зво під час підготовки до практики і її проходження виявилася надзвичайно ефективною. Вона не лише ознайомила магістрантів з теоретичними знаннями, ай стимулювала їх до самоаналізу в саморозвитку, які і виступили основними методами в нашій роботі. Через це можна з упевненістю сказати, що

формуванню іміджу вчителів початкової школи треба приділяти більше уваги в навчальному процесі. На нашу думку, проходженню практики має передувати тренування в проведенні окремих занять або фрагментів занять з подальшим їх обговоренням для того, щоб забезпечити поступовість і підвищити ефективність процесу формування іміджу майбутнього викладача зво, який, як відомо, не формується спонтанно, а є результатом цілеспрямованої роботи над собою.

2.3. Методичні поради для підвищення ефективності роботи з формування педагогічного іміджу майбутніх викладачів зво

Успішність виховання майбутніх викладачів зво справжніх професіоналів, формування в них всіх структурних компонентів позитивного іміджу вчителя залежить, в першу чергу, від викладачів, які будуть здійснювати цю діяльність. Під час формувального експерименту нами було проведене дослідження серед колективу викладачів Запорізького національного університету яке показало досить високий рівень їх готовності до виховної роботи іміджетворчого спрямування. Але, на нашу думку, існує чимало моментів, на які викладач має обов'язково звертати увагу під час роботи зі студентами, що в майбутньому планують піти по педагогічній стежі. На основі аналізу теоретичних джерел а також власного досвіду роботи під час поетапної реалізації розробленої моделі з формування іміджу майбутніх викладачів зво нами були запропоновані поради, що допоможуть викладачам в іміджетворчій роботі зі студентами:

- перед початком роботи з позитивного іміджетворення усвідомте відповідальність, покладену на вас. Адже викладач зво виконує обов'язки іміджмейкера у сфері вищої освіти, саме він відіграє важливу роль у формуванні професійно-особистісного іміджу та життєвоважливих компетенцій студента у процесі його професійного становлення. Викладач є суб'єктом

загально-соціальної, навчальної, виховної та організаційної діяльності, який формує професійні якості майбутніх фахівців;

- створіть атмосферу довіри і психологічного комфорту у спілкуванні зі студентами. Уміння знайти в людині позитивні якості, створити довкола нього атмосферу уваги – усе це має потужний психотерапевтичний вплив. Відчуття здорового інтересу до себе в процесі спілкування збуджує в людини душевний оптимізм. Чим стійкіше його прояв у людині, тим вона більш психічно врівноважена і психологічно впевнена у собі;

- визначте за основну мету – навчити людей гуманно спілкуватися й поводитися з іншими, самостійно розкривати свій індивідуально-діловий потенціал,

- слід навчити своїх студентів досконало володіти методом «подобатися людям»;

- пам'ятайте про те, що викладач сам є взірцем професійного іміджу для студентів, ідеалом для наслідування тому слід завжди прагнути бути для них позитивним варіантом даного ідеалу не лише в аудиторії, але й поза її межами. Педагог навчає студентів і тоді, коли мовчить, навчає своїм прикладом, своєю поведінкою, своїм ставленням до них. Його образ – це не тільки візуальний, але і жести, і манери, і комунікабельність, і педагогічний такт, і мовна культура, і любов до студентів, і педагогічна далекоглядність та гострота розуму, і багато інших якостей, які є складовими професійного іміджу;

- для того, щоб бути дизайнером особистості та формувати у студентів професійно-собистісний імідж, вибудовувати технологію життєдіяльності, людина повинна мати сильну духовну енергетику, величезний багаж знань і вмінь. У своїй роботі викладач повинен особливе значення надавати системному пізнанню особистості студента, осмисленню свого внутрішнього досвіду, технологічності використання знань і тому подібне;

- не бійтеся звертатися за порадою до колег вчителів або спеціалістів з інших сфер діяльності, які мають досвід або знання з формування позитивного педагогічного іміджу. Вчителю необхідно вміти працювати з командою, куди

входять різні фахівці: психологи, соціологи та ін. Йому треба використовувати їхні професійні вміння під час організації власної діяльності;

- для того, щоб іміджетворча робота була успішною, викладач повинен також бути інтелігентною людиною, щоб студенти могли його сприймати не як «загрозу», а як радника, наставника, з яким можна поговорити не лише про його предмет. Можливість неформального обміну з вчителем різними цінностями у вигляді інформації, відносин, особистих думок, суджень, орієнтації стимулює прагнення студентів до особистісного розвитку духовно збагачує їх, спрямовує на подальшу працю;

- в організації системи роботи з формування позитивного іміджу майбутніх викладачів зовсім необхідно спиратися на принципи побудови іміджетворчого процесу. Адже ефективність системи роботи з формування позитивного професійного іміджу майбутніх вчителів може бути забезпечена за умови реалізації принципів, які відображають закономірності формування професійного іміджу;

- здійснюйте роботу з формування іміджу з урахуванням індивідуальних особливостей студентів, з якими працюєте. Для цього здійснюйте діагностику за допомогою емпіричних методів дослідження, таких як бесіда, спостереження, інтерв'ю, тощо. Врахування індивідуальних особливостей (темпераменту, зовнішності, характеру, умов виховання особистості, схильностей, здібностей і тому подібне в роботі з удосконалення необхідних якостей є необхідною для побудови професійного іміджу;

- створюйте сприятливу атмосферу для виявлення індивідуальності кожного студента, його внутрішніх прагнень, мотивів і творчого потенціалу;

- створіть міцну теоретичну базу для майбутнього іміджетворення – ознайомлюючи студентів з поняттям, структурою та функціями педагогічного іміджу переконайтесь, що вони правильно і чітко зрозуміли надану інформацію, а також поглиблюйте і розширюйте знання з даної теми не лише під час проведення виховних годин, а й під час навчальних занять з різних дисциплін;

- забезпечте залучення кожного студента до практичних дій зі створення

власного професійного іміджу для набуття досвіду відповідної діяльності як компонента іміджевої компетентності не лише під час проходження педагогічної практики, а з самого початку навчання, адже саме практична діяльність є найбільш ефективним засобом іміджетворення і сприяє появі або укріпленню внутрішніх мотивів до самовдосконалення;

- педагогу в роботі з формування у студентів позитивного внутрішнього і зовнішнього образу необхідно забезпечити наступні умови: опору на базові емоційно-образні установки особистості; використання образу або символу, що знаходяться в зоні найближчого розвитку, як зразка для наслідування; організації у відповідності до мети навчання соціального середовища, прийняття та стимулювання розвитку, вирішення соціальних проблем особистого характеру; регулювання напрямів розвитку особистості; організації діяльності, що забезпечує психологічний захист і форсажний стан, підвищення активізації та ефективності діяльності (створення «ситуації успіху»);

- плануйте роботу з формування іміджу з розрахунком на тривалий період часу, адже імідж, як відомо, формується поступово і потребує часу для закріплення і присвоєння ідеальних характеристик самою людиною. Чітко продумуйте форми роботи у відповідності до етапів іміджетворчого процесу і визначайте конкретну мету кожного виду діяльності;

- використовуйте в роботі з іміджетворення студентів новітні методи і форми роботи, інтерактивні, тренінгові технології навчання – це сприятиме підвищенню рівня мотивації студентів до оволодіння професійними навичками і власного самовдосконалення а також створить умови для кращого засвоєння як теоретичних знань, так і практичних умінь і навичок педагогічного спілкування;

- під час побудови власної моделі виховного процесу зі створення позитивного іміджу майбутніх вчителів вивчайте досвід вітчизняних і зарубіжних колег, використовуйте надбання світової педагогіки та іміджелогії для підвищення рівня власних знань, та ефективності роботи. Але при цьому важливо робити власний внесок до розробки форм роботи з урахуванням

конкретних умов навчального процесу, психологічних особливостей групи, тощо;

- не забувайте про те, що в створенні іміджу діє принцип «гойдалок іміджу»: його не можна створити в якомусь одному напрямку, він створюється відразу в багатьох напрямках – враховуйте дану особливість під час побудови навчальних занять. Створюваний імідж необхідно пристосовувати і до ситуації, і до її учасників;

- не нехтуйте елементами самоаналізу та рефлексії не лише під час проведення навчальних занять з формування іміджу, а й під час навчального процесу в цілому – привчайте студентів до критичного самоаналізу починаючи з перших днів навчання у ЗВО. При цьому важливо сформувані в них правильне ставлення до самокритики, здатність розумно її сприймати і використовувати отримані знання для самовдосконалення;

- використовуйте в роботі з іміджетворення реальні приклади з життя-аналізуйте разом зі студентами різні види, прояви та елементи професійного іміджу викладачів, що працюють з ними, а також видатних педагогів за допомогою відеоматеріалів з їх конференцій або проведених ними лекційних (семінарських) занять – це сприятиме більш глибокому засвоєнню теоретичних знань та формуванню навичок адекватної оцінки оточуючих;

- обов'язково включайте в роботу з формування іміджу мотиваційний компонент – не лише на початку реалізації запланованої моделі, а й під час всього процесу. Мотивація в молодих спеціалістів, зазвичай, має нестійкий характер і для того, щоб вона переросла у внутрішні мотиви до діяльності необхідно підтримувати її на кожному етапі роботи;

- організуйте спостереження за студентами під час навчальних занять та у поза навчальний час протягом всього періоду проведення роботи з формування в них професійного іміджу – це дозволить слідкувати за динамікою процесу, вчасно фіксувати спади і підйоми в цій динаміці для успішного коригування подальшої діяльності у відповідності до отриманих результатів.

Врахування даних рекомендацій забезпечить повноцінну і якісну

реалізацію всіх етапів на шляху до створення позитивного іміджу майбутніх викладачів зво. В поєднанні з теоретичними знаннями в галузі педагогічної іміджелогії, теорії виховання та новітніх технологій навчання у ЗВО вони забезпечать готовність викладача до підготовки майбутніх спеціалістів високого рівня до професійно-педагогічної діяльності у нових соціокультурних умовах, що визначається комплексом внутрішніх та зовнішніх якостей особистості, його індивідуальним іміджем, сформованими в процесі психолого-педагогічної підготовки до викладацької роботи у ЗВО, навичками використовувати інструментарій побудови власного позитивного образу. Окрім того, індивідуальний імідж фахівця, що враховує специфіку його роботи, є одним із шляхів гуманізації освіти та підвищення ефективності педагогічної діяльності.

ВИСНОВКИ

В магістерському дослідженні здійснено теоретичне узагальнення та практичне розв'язання актуальної проблеми формування професійного іміджу майбутніх викладачів зво, що полягало в науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов, які забезпечують ефективність досліджуваного процесу. Результати пошуку підтвердили провідні положення наукового задуму й дали можливість сформулювати висновки адекватно поставленим завданням.

Проведений теоретичний аналіз наукової літератури дозволив сформулювати поняття «професійний імідж викладача зво», виявити специфіку його діяльності, визначити вимоги до професійної підготовки. Ми дотримуємось думки, що професійний імідж викладача зво – це інтегрована якість особистості, що об'єднує в собі систему культурологічних, психологічних, педагогічних знань, умінь і навичок учителя, його особлива здатність до синтезу чарівливості та духовності, що сприяють професійному та особистісному розвитку.

Визначено структурні компоненти професійного іміджу майбутнього викладача зво: особистісний – із погляду самого майбутнього магістра (яким він прагне представити себе учням, що хоче про себе заявити суспільству) та фаховий – із погляду вимог до вчителя з боку держави та суспільства (яким вони уявляють педагога як просвітителя та носія освітнього досвіду), що включають: зовнішній (габітарний), внутрішній (внутрішня філософія), імідж-символіку, імідж-легенду, середовищний, індивідуально-особистісні якості, що визначають імідж, особистісний, вербальний, невербальний (кінетичний), продуктивний іміджі.

З метою реалізації завдань дослідно-експериментальної роботи визначено критерії сформованості професійного іміджу майбутніх викладачів зво (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний, оцінно-

рефлексивний) та відповідні рівні (низький, середній, високий) і розкрито їхнє змістове наповнення. Висвітлено зміст показників кожного критерію, дібрано джерела інформації з діагностування (анкети, методики, техніки спостережень), систематизовано матеріали, що підтверджують результати діагностики.

Констатувальний етап експериментальної роботи засвідчив переважно низький і середній рівні сформованості педагогічного явища за всіма показниками означених критеріїв, що підтвердило необхідність розробки та запровадження у підготовку майбутніх викладачів зовнішніх педагогічних умов формування професійного іміджу.

Отже, професійний імідж – складне психолого-педагогічне явище, а тому в перспективі вимагає докладних досліджень, як особистісний феномен, і як явище створення колективного образу. Перспективи дослідження іміджу вбачаємо насамперед у поглибленому вивченні конкретних сфер іміджеутворювальної діяльності в контексті практики, яка тісно пов'язана з формуванням найбільш соціально запитуваних типів іміджу та виробленням науково-практичних рекомендацій для конкретного типу професійного іміджу. Перспективним, також вважаємо створення алгоритму виокремлення продуктивного іміджу майбутніх викладачів зовнішніх, вивчення динамічних аспектів іміджу, який забезпечить педагога необхідним інструментарієм на різних етапах навчання та виховання молодшого школяра.

Без сумніву, сучасний вчитель початкових класів має бути високоморальною людиною, доступною і щирою у педагогічному спілкуванні, доброзичливою, тактовною та толерантною. Без прагнення до постійного самовдосконалення (усвідомлення своїх недоліків й уміння їх виправити, здатність до самоконтролю, побудова проблеми дій із самовиховання), педагог не може характеризуватися як носій високої професійної культури і має право учити доти, поки учиться сам – це заповідь повинна стати професійним кредо сучасного фахівця. Дослідження не претендує на повноту й вичерпність вивчення теоретичних і методичних аспектів формування професійного іміджу в майбутніх викладачів

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барна Н. В., Уланова С. І. Естетика іміджмейкінгу : монографія. Київ : Слово, 2012. 176 с.
2. Беленька Г. В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу : монографія. Київ : Університет, 2011. 320 с.
3. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 256 с.
4. Бутенко Н. Формування і презентація іміджу викладача як складова його професійно-педагогічної культури та запорука ефективної діяльності. *Вісник Львівського університету*. 2005. Вип. 19. С. 96-103.
5. Болсун С. А. Професійний імідж керівника навчального закладу. *Менеджмент*. 2013. № 7-9. С. 379-381.
6. Власова О. І. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Либідь, 2005. 400 с.
7. Гапон Н. Викладач очима студентів. *Вісник Львівського національного університету*. 2009. Вип. 25. С. 106-113.
8. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 374 с.
9. Грейліх О. Психологія формування іміджу викладача вищого начального закладу. *Гуманітарний вісник*. 2007. № 19. С. 14-21.
10. Гриньова М. В. Професійна підготовка майбутніх учителів природничих спеціальностей до дослідницької діяльності. *Імідж сучасного педагога*. 2018. № 1 (178). С. 13-18.
11. Гузій Н. В. Педагогічний імідж і професійна культура вчителя. *Творча особистість вчителя : проблеми теорії і практики*. 1997. № 2. С. 20-31.
12. Гузій Н. В. Цілієзмістовні компоненти підготовки вчителя в аспекті категорії професіоналізму. *Психолого-педагогічні проблеми вчительських*

кадрів в умовах трансформації суспільства : матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф. НПУ ім. М. П. Драгоманова (м. Київ, 18-19 жовт. 2009 р.). Київ, 2009. Ч. I. С. 220-223.

13. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») : постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.1993 р. № 896. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п#Text>.

14. Довга Т. Імідж сучасного вчителя : навч.-метод. посіб. Кіровоград : ПП «Ексклюзив – Систем», 2015. 96 с.

15. Етика ділового спілкування : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. Я. Харченко та ін. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. 507 с.

16. Зінченко В. В. Імідж учителя, або психологія одягу *Відкритий урок : Розробки. Технології. Досвід.* 2008. № 4. С. 85-86.

17. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність. Київ : СПД Богданова А. М. 2008. 367с.

18. Кайдалова Л. Г. Педагогічна майстерність викладача : навч. посіб. Харків : Вид-во НФаУ, 2009. 140 с.

19. Кайданова Л. Г. Професійна компетентність та імідж сучасного викладача. *Гуманітарній вісник.* 2009. № 17. С. 24-29.

20. Калинюк І. М. Професійний імідж. Значення зовнішнього вигляду : урок з предмета «Професійна етика та культура спілкування: URL: <http://licey.cv.ua/navchalno-virobnicha-robota/such-yrok/247-profesjnih-mdzh-nachennya-zovnshnogo-viglyadu-urok-z-predmeta-qprofesjna-etika-ta-kultura-splkuvannyaq>.

21. Кінчук Н. В. Формування творчої особистості вчителя. Київ : Либідь, 1991. 96 с.

22. Ковальова І. О. Образ педагога. Харків : Антіква, 2003. 287 с.

23. Козлова О. С. Зовнішність як компонент професійного іміджу викладача ВНЗ. *Актуальні проблеми психології.* 2012. Вип. 7. С. 101-112.

24. Козлова О. С. Психологічні засади формування професійного іміджу

викладача ВНЗ. *Актуальні проблеми психології*. 2012. Вип. 8. С. 114-121.

25. Козловський Ю. М. Педагогіка : підручник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2020. 372 с.

26. Кононенко А. О. Самопрезентація і імідж як комунікативні аспекти поведінки. *Науковий вісник Південно-українського національного університету*. 2012. № 3-4. С. 152-157.

27. Коркішко А. В. Зовнішній вигляд як складова іміджу майбутнього педагога. *Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 5-6 лют. 2016 р.). Київ, 2016. С. 75-77.

28. Коркішко А. В. Професіоналізм як підґрунтя забезпечення професійного іміджу майбутнього викладача ВНЗ. *Польсько-українське співробітництво в розв'язанні сучасних соціально-економічних проблем : наука, освіта, досвід* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Слов'янськ, 16-18 лют. 2017 р.). Слов'янськ, 2017. С. 58-60.

29. Коркішко А. В. Сутнісна характеристика категорії «імідж» : історико-педагогічний аспект (IX-XVIII ст.). *Духовність особистості : методологія, теорія і практика*. 2016. № 2. С. 88-96.

30. Локарева Г. В. Театральна педагогіка в професійній підготовці: педагогічна дія, драматизація, педагогічна майстерність. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. 2014. № 2. С. 231-239.

31. Лузан П. Г., Васюк О. В. Історія педагогіки та освіти в Україні : навч. посіб. : 2-е вид., доп. і перероб. Київ : ДАКККіМ, 2010. 296 с.

32. Лунячек В. Е. Педагогічний менеджмент : навч. посіб. Харків : Вид-во ХарРІНАДУ «Магістр», 2014. 512 с.

33. Нагорна Н. Імідж педагога – вимога сучасності. *Імідж сучасного педагога*, 2009. № 2-3. С. 3-6.

34. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті : указ Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002. URL: <http://tyachiv.osv.org.ua/nacionalna-doktrina-rozvitku-osviti-14-19-44-26-09-2018/>.

35. Палеха Ю. І. Іміджологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Видавництво Європейського університету, 2004. 323 с.
36. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ : Педагогічна думка, 2001. 514 с.
37. Прус Н. О. Динаміка розвитку образу педагога протягом століть. *Молодий вчений*. 2016. № 2 (29). С. 333-337.
38. Прус Н. О. Імідж особистості як психолого-педагогічний феномен. *Імідж сучасного педагога*. 2016. № 1 (160). С. 43-45.
39. Размолодчикова І. В. Імідж як складова професійної підготовки майбутнього вчителя. *Педагогічні науки*. 2009. Вип. 51. С. 316-321.
40. Размолодчикова І. В. Значення зовнішнього вигляду у створенні іміджу майбутніх викладачів з во. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Педагогіка*. 2009. № 5. С. 53-56.
41. Размолодчикова І. В. Імідж – шлях до успіху. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2010. № 1. С. 316-320.
42. Размолодчикова І. В. Імідж учителя початкових класів як педагогічна проблема. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2010. Вип. 33. С. 125-130.
43. Размолодчикова І. В. Імідж майбутнього вчителя як компонент культури педагогічної діяльності. *Вісник Черкаського університету. Педагогічні науки*. 2009. Вип. 165. С. 111-113.
44. Размолодчикова І. В. Імідж вчителя – необхідність чи данина моді? *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Психологічні науки*. 2010. № 30 (54). С. 158-165.
45. Роменець В. А., Маноха І. П. Історія психології ХХ століття. Київ : Либідь, 1998. 894 с.
46. Русова С. Нова школа. Вибрані педагогічні твори : у 2 кн. Київ : Либідь, 1997. Кн. 1. 284 с.
47. Сергеева С. В., Назаренко А. В. Категорія «имідж» педагога» в спектрі понятійно-термінологічного поля педагогічного знання.

Известия высших учебных заведений. Поволжский район. Гуманитарные науки. 2011. № 2 (18). С. 132-140.

48. Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1974. Т. 5. 1156 с.

49. Собчук Н. Іміджеологія в управлінні навчальним закладом. *Завуч.* 2014. № 5. С. 1-16.

50. Сущенко Л. О. Діловий імідж менеджера закладу освіти : навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти магістра спеціальностей «Дошкільна освіта», «Початкова освіта» освітньо-професійних програм «Дошкільна освіта», «Початкова освіта». Запоріжжя : ЗНУ, 2021. 155 с.

51. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. Київ : Рад. школа, 1977. Т. 5. 430 с.

52. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : в 2 т. Київ : Рад. школа, 1983. Т. 2. 359 с.

53. Хомуленко Т. Б., Падафет Ю. Г., Скориніна О. В. Теоретичні та практичні аспекти дослідження іміджу : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2005. 272 с.

54. Холод А. М. Основы имиджологии. Київ : ЕУФІІБ, 2001. 172 с.

55. Швець Д. Є. Соціологічне опитування як механізм моніторингу задоволеності студентів станом навчально-виховного процесу. *Гуманітарний вісник ЗДІА.* 2011. № 47. С.237-247.

56. Prus N. Assessment criteria of image of foreign language teacher. *European Applied Science. Stuttgart.* 2017. № 3. P. 36-37.

57. Sushchenko L. O., Hrybanova O. E., Khodakovska A. V. Educational Dialogue as a Factor of Efficient Humanistically-oriented Teacher-student Interaction. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* 2020. Вип. 73. С. 214-217.

Додаток А

Помилки в зовнішньому вигляді ділових людей

Фото №1

Фото №2

Фото №3

Фото №4

Декларація академічної доброчесності здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Кузьменко Костянтин Олександрович, студент 2 курсу, денної форми здобуття освіти, факультету соціальної педагогіки та психології, спеціальності 011 «Освітні педагогічні науки», освітньо-професійної програми «Педагогіка вищої школи»,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Формування професійного іміджу майбутнього викладача з во у процесі фахової підготовки» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Кузьменко К. О.

Хаустова О. В.